

فرهنگ و هنر

پایه هفتم

دوره اول متوسطه

۱۳۹۷

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب:	فرهنگ و هنر پایه هفتم دوره اول متوسطه - ۱۰۹
پدیدآورنده:	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:	مینو آیت‌اللهی، بیروز ارجمند، سید غلامرضا اسلامی، فریدون امیری، رحمت امینی، مرضیه پناهیان پور، مینو رحیمی، فریبا شاپوریان، محمد شهبازی، سید عبدالمجید شریف زاده، زهره مجدآبادی فراهانی، حمید محمدظاهری و رضا مهدوی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری:	مینو آیت‌اللهی، آبه‌نا اسفندیاری، رحمت امینی، زهرا تقدس نژاد، رضا صفری، میترا زارع، فریبا شاپوریان، مریم کیان و احمد آرمان نوری (اعضای گروه تألیف) - افسانه حاجتی طباطبائی و محمد دانشگر (ویراستار)
شناسه افزوده آماده‌سازی:	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
نشانی سازمان:	لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - مجید ذاکری یونسی (مدیر هنری) - حمید ثابت کلاچاهی، محمد مهدی ذبیحی فرد (نگارنده طراحی گرافیک) و صفحہ آرا) - سید علی موسوی (طراح جلد) - زهرا ایمانی نصر، فرشته ارجمند، مریم جعفرعلیزاده، سپیده ملک‌ایزدی، سیده شیوا اسلامی، ناهید خیام‌باشی (امور آماده‌سازی)
ناشر:	تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
چاپخانه:	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران: کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارو پخش) تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
سال انتشار و نوبت چاپ:	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص» چاپ ششم ۱۳۹۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت جایی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۲-۲۲۱۷-۵-۹۶۴-۹۷۸ ۹۷۸-۹۶۴-۵-۲۲۱۷-۲ ۹۷۸-۹۶۴-۵-۲۲۱۷-۲ ISBN

هنر، دمیدن روح تعهد در انسان‌ها است.
امام خمینی (رحمة الله عليه)

فهرست

بخش اول: هنرهای تجسمی

فصل اول: طراحی.....	۱.....
درس اول: مشاهده.....	۱.....
درس دوم: تنوع طرح‌ها.....	۴.....
درس سوم: الفبای تصویر.....	۶.....
درس چهارم: نظم.....	۹.....
فصل دوم: نقاشی.....	۱۳.....
درس اول: نقاشی از پدیده‌های طبیعی.....	۱۳.....
درس دوم: نقش گل‌ها.....	۱۸.....
درس سوم: بافت در نقاشی.....	۲۴.....
درس چهارم: نقاشی ایرانی.....	۲۸.....
فصل سوم: عکاسی.....	۳۲.....
درس اول: منظره‌یاب.....	۳۲.....
درس دوم: دوربین‌های تمام خودکار.....	۳۵.....
درس سوم: نقطه تأکید.....	۳۷.....
درس چهارم: نور.....	۴۰.....

بخش دوم: خوشنویسی

فصل اول: آشنایی با اصطلاحات و ابزارهای خوشنویسی.....	۴۵.....
فصل دوم: پیدایش و سیر تحول هنر خوشنویسی.....	۴۹.....
درس اول: معرفی خط کوفی و مشق خوشنویسی.....	۴۹.....
درس دوم: معرفی خط نسخ و مشق خوشنویسی.....	۵۵.....
درس سوم: معرفی خط ثلث و مشق سطر نویسی.....	۶۱.....
درس چهارم: معرفی خط محقق و مشق خوشنویسی.....	۶۶.....

بخش سوم: هنرهای سنتی

فصل اول: طراحی سنتی.....	۷۱.....
درس اول: طراحی سنتی چیست؟.....	۷۱.....
درس دوم: آشنایی با نقش‌های هندسی.....	۷۴.....
درس سوم: طراحی گره.....	۷۷.....
فصل دوم: گلیم بافی.....	۸۱.....
درس اول: زیراندازها.....	۸۱.....
درس دوم: ابزار، وسایل و مواد گلیم بافی.....	۸۴.....
درس سوم: بافت گلیم نقش دار.....	۸۶.....
فصل سوم: سفالگری.....	۸۸.....
درس اول: آشنایی با سفالگری.....	۸۸.....
درس دوم: ساختن حجم‌های گلی با روش فشاری.....	۹۱.....
درس سوم: ساختن حجم‌های سفالی با روش فنیله‌ای.....	۹۳.....

بخش چهارم: هنرهای آوایی

درس اول: وزن.....	۹۷.....
درس دوم: لحن (ملودی).....	۱۰۱.....
درس سوم: رنگ صوتی.....	۱۰۵.....
درس چهارم: شکل (صورت).....	۱۰۸.....
درس پنجم: بافت.....	۱۱۱.....

بخش پنجم: هنرهای نمایشی

درس اول: گفت‌وگو.....	۱۱۵.....
درس دوم: گفت‌وگوی نمایشی.....	۱۱۷.....
درس سوم: شخصیت و موقعیت در نمایش.....	۱۱۹.....
درس چهارم: ماجراهای نمایشی.....	۱۲۱.....

هو الجمیل

دانش آموز عزیز

اگر نگاهی هر چند کوتاه و گذرا به تاریخ کشور عزیزمان داشته باشید به راحتی به این نکته پی خواهید برد که این سرزمین، روزگاری مهد فرهنگ، تمدن و هنر بوده است. عراق و گزافه نخواهد بود اگر ادعا کنیم که کشور ما خاستگاه و سرچشمه هنرهای گوناگونی است که بسیاری از آنها را دیگر کشورهای اسلامی با عنوان هنر اسلامی به دنیا عرضه کرده‌اند.

سخن از زیبایی، هنر و چگونگی آموزش آن در نظام آموزش و پرورش رسمی کشورها با حساسیت‌ها و مسائل مختلفی همراه است که به ماهیت این حوزه یادگیری مربوط می‌شود اما در ایران به دلیل آنچه به آن اشاره شد، این حساسیت بیشتر است.

کتابی که پیش رو دارید، حاصل تلاش خدمتگزاران شما در گروه هنر دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری است؛ بدان امید که محتوای آن نه تنها پاسخ نیازها، استعدادها و علایق شما باشد بلکه زمینه آشنایی هرچه بیشتر شما، میراث داران این مرز و بوم را با میراث فرهنگی و هنری پر افتخارتان فراهم آورد.

این کتاب از پنج بخش تشکیل شده است: هنرهای تجسمی، هنرهای خوشنویسی، هنرهای سنتی، هنرهای آوایی و هنرهای نمایشی.

در بخش هنرهای تجسمی با طراحی، نقاشی و عکاسی آشنا خواهید شد. در این بخش، یادگیری طراحی به عنوان مادر هنرهای تجسمی ضروری است اما شما می‌توانید از میان دو رشته هنری دیگر با توجه به علاقه و استعداد خود، یکی را انتخاب کنید.

بخش هنرهای سنتی نیز شامل طراحی سنتی (نقش‌های هندسی، گره‌ها)، گلیم‌بافی و سفالگری است. از این بخش لازم است طراحی سنتی را بیاموزید اما می‌توانید از بین رشته‌های گلیم‌بافی و سفالگری یک رشته را با توجه به نیازهای خود برای یادگیری انتخاب کنید.

هنرهای آوایی، نمایشی و خوشنویسی نیز از جمله فعالیت‌های هنری هستند که لازم است شما عزیزان با آنها آشنا شوید.

امیدواریم این کتاب بتواند به شما آینده‌سازان این مرز و بوم کمک کند تا علاوه بر آشنایی با رشته‌های هنری گوناگون، نیازها، علایق، استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسید و در راه شکوفایی آنها گام بردارید؛ چرا که

قلندران حقیقت به نیم جو نخرند
قبای اطلس آن کس که از هنر عاری است

بخش اول

هنرهای تجسمی

تفصیل اول

طراحی

تفصیل دوم

نقاشی

تفصیل سوم

عکاسی

فصل اول: طراحی

درس اول

مشاهده

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با مفهوم مشاهده آشنا شوید.
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنید.
- به زیبایی‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.
- اهمیت آشنایی با طراحی را درک کنید.
- توانایی ایجاد طرح‌های ساده از اشیا را پیدا کنید.
- در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.

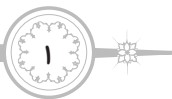
فکر کنید

در محیط پیرامون شما چه اشیا و وجود دارد؟ به نظر شما جالب‌ترین نمونه کدام است؟ ویژگی آنها چیست؟ این ویژگی‌ها را یادداشت کنید. آیا اندازه، شکل، رنگ و جنس شیء را توصیف کرده‌اید یا کاربرد آن را؟ ویژگی‌های شیء را برای هم‌کلاسی‌هایتان بخوانید. آیا آنها می‌توانند با شنیدن این توضیحات، شیء مورد نظر را بشناسند؟

طراحی کنید

طرح ساده‌ای از شیء انتخابی خود بکشید؛ سپس، این طرح را به هم‌کلاسی‌هایتان نشان دهید. به نظر شما با کدام روش (توصیف شیء یا طراحی آن) می‌توان اطلاعات مورد نظر درباره این شیء را سریع‌تر درک کرد؟

مشاهده یعنی استفاده دقیق از حواس مختلف که شامل دیدن، لمس کردن، بویدن، شنیدن و چشیدن است. از طریق مشاهده می‌توان ویژگی‌های پدیده‌های مختلف را شناخت؛ بنابراین با مشاهده دقیق می‌توانیم اطلاعات زیادی به دست بیاوریم. ما بیش از ۷۵ درصد اطلاعات خود را از طریق دیدن به دست می‌آوریم. بخش مهمی از این اطلاعات با طراحی و تصویر ارائه می‌شود. انسان از هزاران سال پیش طرح ساده شده حیوانات، انسان، خورشید، اشیا و غیره را روی سنگ‌ها، ظروف سفالی، فلزات و مواد دیگر اجرا، و از این طریق اطلاعات زیادی را به دیگران منتقل کرده است. به تصاویر دقت کنید؛ چه اطلاعاتی از آنها به دست می‌آورد؟

نقش ساده شده حیوان روی سفال، کشف شده در تپه سیلک کاشان

نقش پرندۀ ساده شده، سرمه‌دان از جنس سنگ یشم، دوره اسلامی

قالی با نقش چهارباغ، قدمت حدود ۳۰۰ سال

چنان که می‌بینید، نمونه‌های آثار هنری ایران، طرح‌ها و افکار ذهنی هنرمندان این سرزمین را در دوره‌های مختلف نشان می‌دهند. این طرح‌های ساده شده، مهم‌ترین ویژگی‌های موضوع مورد نظر هنرمند را نمایان، و به مخاطب عرضه می‌کنند.

در طول تاریخ، هنرمندان برای طراحی از دوروش استفاده کرده‌اند: یا تصویر ذهنی خود را از اشیاء و پدیده‌های مختلف کشیده، و یا شکل واقعی و دید عینی آنها را طراحی کرده‌اند. تصاویر زیر را با هم مقایسه کنید؛ این طرح‌ها چه ویژگی‌هایی دارند؟

کدام یک از تصاویر به واقعیت شباهت بیشتری دارد؟ کدام یک، طرح ذهنی هنرمند و دید خاصی از موضوع را نشان می‌دهد؟

نقش انسان و حیوانات، بشقاب از جنس نقره، دوره ساسانی، کشف شده در زنجان

نقش پرندۀ ساده شده از جنس فولاد، آتشنز، دوره اسلامی

طرح‌های ساده شده، اطلاعات مختلف را به سرعت به بیننده انتقال می‌دهند و قدرت تأثیرگذاری بیشتری دارند. به همین دلیل، امروزه هنرمندان از طرح‌های ساده برای رساندن پیام‌های گوناگون استفاده می‌کنند. اغلب نشانه‌های راهنما در محیط‌های عمومی (مانند خیابان‌ها، پارک‌ها، ادارات، ایستگاه‌های مترو، فرودگاه‌ها و ...)، علائم راهنمایی و رانندگی در خیابان‌ها و جاده‌ها، علامت‌های رشته‌های مختلف ورزشی در مسابقات المپیک، نشانه (مصوب فرهنگستان آرم و armes) های سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و خصوصی به صورت طرح ساده شده ارائه می‌شوند. به تصاویر دقت کنید؛ شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها چیست؟

علامت راهنمایی و رانندگی

نشانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، اثر استاد پولادی

مرغ بسم الله منئی

خود ارزیابی

در محیط زندگی خود انواع طرح‌های ساده شده را در آثار هنری، علائم، نشانه‌ها و ... مشاهده، و نمونه‌های مختلف را باهم مقایسه کنید.

تجربه‌های بیشتر

- در محیط پیرامون خود به دلخواه یک شیء (مانند خودکار، لیوان، دستگیره در، چراغ و ...) را انتخاب کنید. نمونه‌های گوناگون این شیء را پیدا کنید و طرح ساده هریک را بکشید. در طول هفته چند نمونه از آن را یافته‌اید؟ ویژگی‌های آنها را باهم مقایسه کنید.
- بر اساس تجربه‌ای که از طراحی نمونه‌های مختلف یک شیء به دست آورده‌اید با استفاده از تخیل خود، نمونه جدیدی از آن طراحی کنید. ویژگی‌های طرح ذهنی‌تان را به دقت در دفترچه خود یادداشت کنید. با چه موادی می‌توانید نمونه (مصوب فرهنگستان ماکت maquette) کوچکی از آن بسازید؟ دفترچه خود را با هم کلاسی‌هایتان عوض کنید و با طرح‌ها و اطلاعاتی که جمع‌آوری کرده‌اند، آشنا شوید. درباره انواع نمونه‌ها و ویژگی‌های هر یک گفت‌وگو کنید. افکار خود را برای بهتر کردن طرح‌ها یا تکمیل اطلاعات در مورد شیء مورد نظر به دوستان خود بگویید.
- در آثار هنری دوره‌های مختلف ایران، نمونه‌های طرح‌های ساده شده انسان و موجودات و پدیده‌های طبیعی را بیابید و به هم کلاسی‌هایتان نشان دهید.

تنوع طرح‌ها

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- به زیبایی محیط پیرامون خود توجه کنید.
 - به تنوع پدیده‌های طبیعی دقت کنید.
 - به تنوع گل‌ها در طبیعت توجه کنید.
 - تفاوت‌ها و شباهت‌های گل‌ها را بیان کنید.
 - از گل‌های مختلف طراحی کنید.

فکر کنید

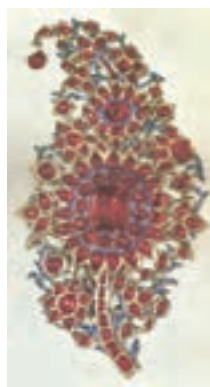
چند گل را می‌شناسید؟ کدام یک از ویژگی‌های گل‌ها برای شما اهمیت بیشتری دارد: شکل، رنگ، عطر و بو، لطافت و...؟ گل‌هایی که می‌شناسید، چه تفاوت‌هایی با هم دارند؟ آیا گلی را می‌شناسید که رنگ‌های متنوعی داشته باشد؟

طراحی کنید

طرح ساده‌ای از یک گل بکشید. به تناسب اندازه گل، نسبت به ساقه و برگ‌ها توجه کنید. بعضی از هنرمندان تلاش می‌کنند ویژگی‌های گل‌ها را در آثار خود نشان دهند. برخی از آنان نیز با الهام گرفتن از ویژگی‌های گل‌های مختلف، اشیاء و وسایل و آثار هنری گوناگونی را طراحی و اجرا می‌کنند. به تصاویر توجه کنید؛ آیا می‌توانید بگویید طرح هر یک از این نمونه‌ها از کدام گل الهام گرفته شده است؟

طراحی برای جای گیره کاغذ

آذین لباس به شکل بته‌جقه، دوره قاجاریه، موزه جواهرات ایران

بشقاب میناکاری، اصفهان

مقبره خیام، نیشابور

هریک از پدیده‌های طبیعت مانند گل‌ها دارای نمونه‌های متنوعی است. توجه به تنوع طرح و رنگ پدیده‌های طبیعت به طراحان در طراحی آثار مختلف کمک می‌کند. آنها هنگام طراحی هر شیء متناسب با کاربرد آن، شکل، اندازه، رنگ، بافت، جنس و ... مناسب را انتخاب، و تلاش می‌کنند طرحی جدید و زیبا ارائه کنند که مورد توجه دیگران قرار گیرد. غیر از گل‌ها چه نمونه‌های دیگری را در طبیعت می‌شناسید که طرح‌ها و رنگ‌های گوناگونی دارند؟

خود ارزیابی

تصویر انواع گل‌ها را جمع‌آوری، و در دفترچه‌ای نگهداری کنید. آیا با توجه به تنوع این نمونه‌ها می‌توانید آثار هنری طراحی کنید؟ در محیط پیرامون خود چه اشیایی می‌بینید که به شکل گل ساخته شده‌اند؟ آیا می‌توانید با الهام گرفتن از شکل گل‌ها و با استفاده از تخیل خود، اشیای جدیدی به شکل گل طراحی کنید؟ طرح‌هایتان را در کلاس به دیگران نشان دهید و در مورد ویژگی‌های هر یک گفت‌وگو کنید.

تجربه‌های بیشتر

- روی کاغذ، طرح ساده شده گل‌های مختلف را بکشید. طرح‌هایتان را از نظر شکل، اندازه و تناسب اجزا تغییر دهید و طرح‌های ذهنی خود را اجرا کنید.
- طرح انواع گل را در محیط زندگی خود جست‌وجو کنید؛ مثلاً طرح گل‌ها روی پارچه، پرده، ظروف، رومیزی، قالی، کاشی و اشیایی که به شکل گل ساخته شده‌اند. به شیوه طراحی، رنگ، اندازه و بافت آنها دقت کنید. چگونه می‌توانید طرح و نقش گل‌ها را روی اشیاء و لوازم پیرامون خود اجرا کنید؟ نقشه‌هایتان را برای زیباتر کردن محیط زندگی خود ارائه کنید.
- تصویری از گل‌ها (عکس، نقاشی، جلد مجله، کارت تبریک و ...) تهیه کنید؛ سپس با استفاده از مواد مختلف (گلبرگ خشک شده، تکه پارچه، کاغذ رنگی، نخ‌های رنگی و ...) گل‌ها را چسبانه کاری (مصوب فرهنگستان کلاژ Colage) و برجسته کنید.

الفبای تصویر

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- از طریق کاربرد مناسب حواس، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنید.
- با مفهوم الفبای تصویر آشنا شوید.
- الفبای تصویر را در محیط پیرامون خود بشناسید.
- در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- نیازها، استعدادها و توانایی‌هایتان را بشناسید.
- توانایی انجام دادن کار گروهی را پیدا کنید.
- به زیبایی‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.

فکر کنید

آیا تا به حال پدیده‌های مختلف طبیعت را با دقت مشاهده کرده‌اید؟ در ظاهر این پدیده‌ها چه عناصر و ویژگی‌هایی هست؟ آیا این ویژگی‌ها را در آثار هنری هم می‌بینید؟

طراحی کنید

میوه مورد علاقه شما چیست؟ ویژگی‌های ظاهری این میوه را به خاطر بیاورید و شکل، اندازه، رنگ و بافت آن را در ذهن خود تجسم کنید.

طرح میوه مورد نظر خود را روی کاغذ بکشید. تصور کنید که آن را با چاقو برش داده‌اید. در این برش چه ویژگی‌های جدیدی را مشاهده می‌کنید؟ طرح ذهنی خود را از میوه برش خورده بکشید.

در اولین فرصت، نمونه واقعی یا عکس میوه مورد نظر را به دقت مشاهده، و آن را با طرح ذهنی خود مقایسه کنید. طرح شما چقدر به واقعیت شبیه است؟ بافت درون میوه را با بافت روی پوست آن مقایسه کنید. هر یک از پدیده‌های طبیعی مانند انواع میوه‌ها شکل، رنگ و بافت خاصی دارند. روی پوست و در برش میوه‌ها نقطه‌ها و

بیرون و درون پرتقال

بیرون و درون سیب

بیرون و درون خیار

بیرون و درون انار

خط‌های گوناگونی دیده می‌شود که با نظم، کنار هم قرار گرفته، و بافت خاصی را پدید آورده‌اند. نقطه، خط، شکل (سطح و حجم)، رنگ و بافت را در هنرهای تجسمی عناصر یا الفبای تصویر می‌نامند. نقطه‌ها، خط‌ها، شکل‌ها، رنگ‌ها و بافت‌های مختلف را در پدیده‌های گوناگون طبیعت جست‌وجو کنید. چگونگی ترکیب این عناصر در هر پدیده طبیعی، ویژگی‌های خاصی را به وجود می‌آورد که باعث تنوع نمونه‌های مختلف می‌شود. هنرمندان هم با استفاده از این عناصر، آثار تجسمی گوناگونی پدید می‌آورند. الفبای تصویر را در این آثار جست‌وجو کنید:

بخشی از تزیینات بنای گنبد سلطانیه، زنجان

قلاب‌دوزی، رشت

آیا نظم مشابهی در میوه‌های برش‌خورده و نمونه‌های آثار هنری ایران مشاهده می‌کنید؟ چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی می‌بینید؟

بشقاب سفالی تزیین شده با خط کوفی

طراحی فضای داخلی معماری، یزد

الفبای تصویر را در آثار مختلف هنرهای تجسمی (ساختمان‌ها، اشیاء، پوسترها، عکس‌ها، نقاشی‌ها، نمونه آثار هنرهای سنتی و ...) جست‌وجو کنید.

خودارزیابی

تجربه‌های بیشتر

- از یک میوه، طرحی بکشید و جزئیات آن را نشان دهید؛ سپس، میوه را برش دهید و نظم درون آن را به‌دقت طراحی کنید. قسمت‌های مختلف میوه چه افکاری برای طراحی در ذهن شما ایجاد می‌کنند؟
- طرح ساده‌ای از میوه دلخواه خود بکشید. با مواد در دسترس (گل، کاغذ، سیم‌روکش دار، شاخ و برگ درختان، تکه‌های نخ و یا پارچه و ...) حجمی مشابه این میوه بسازید. در صورت لزوم پس از خشک شدن حجم، آن را رنگ بزنید و بافتی مشابه نمونه واقعی روی آن ایجاد کنید. طرح ساده خود را با حجم رنگ شده‌ای که ساخته‌اید و میوه واقعی، مقایسه کنید. تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را بیان کنید.
- به صورت گروهی با مواد در دسترس (مثل کاغذ باطله، شاخ و برگ خشک شده، یونولیت، خمیر مقوا، تکه‌های پارچه و ...) حجم یک میوه را در اندازه بزرگ بسازید. اگر مواد مصرفی رنگی نیستند یا به تغییر رنگ نیاز دارند، پس از کامل شدن حجم، آن را رنگ آمیزی یا چسبانه کاری کنید تا زیباتر شود.
- با توجه به شکل انواع میوه‌ها، اشیای مختلف مانند صندلی، میز، جعبه دستمال کاغذی، اسباب بازی و چراغ طراحی کنید. در مورد افکار خود با هم کلاسی هایتان گفت و گو کنید.

نظم

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :
- به گوناگونی پدیده‌های طبیعی و شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها توجه کنید.
 - از برگ‌های مختلف طراحی کنید.
 - شباهت‌ها و تفاوت‌های برگ‌ها و پدیده‌های طبیعی دیگر را در طراحی خود نشان دهید.
 - نظم را در پدیده‌های طبیعی تشخیص دهید.
 - توانایی ایجاد نظم را در آفرینش‌های هنری خود به‌دست آورید.
 - به نظم و زیبایی پدیده‌های طبیعی، که بخشی از خلقت خداوند می‌باشند، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.

فکر کنید

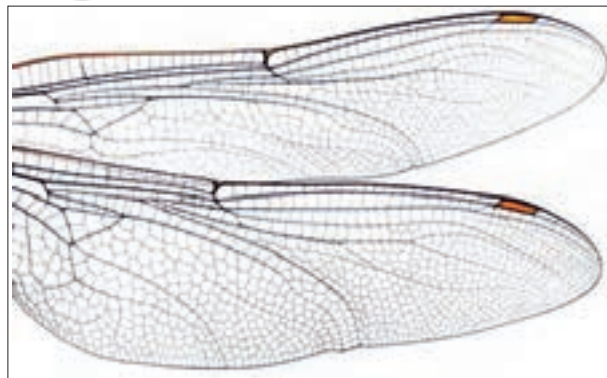
در اطراف خود چه درخت‌هایی می‌بینید؟ آیا تا به حال به اندازه، شکل و بافت برگ‌های آنها توجه کرده‌اید؟ آیا می‌دانید هر یک از بخش‌های درخت، نظم خاصی دارد؟ در پدیده‌های طبیعی دیگر، چه نظمی مشاهده می‌کنید؟ به نظر شما نظم پدیده‌های طبیعی بر آثار هنرمندان چه تأثیری دارد؟

طراحی کنید

طرح برگ‌های درختان مختلف محیط اطراف خود را بکشید. اندازه و شکل برگ‌هایی را که کشیده‌اید با هم مقایسه کنید. خطوط کدام یک از برگ‌ها نظم بیشتری دارد؟ به طرح‌های خود توجه کنید؛ آیا این نظم را نشان داده‌اید؟ آیا تا به حال مشابه این نظم را در سایر پدیده‌های طبیعی مشاهده کرده‌اید؟

بال سنجاقک هم دارای نظم بسیار جالبی است. نظم بافت برگ را با بافت بال سنجاقک مقایسه کنید. در پدیده‌های طبیعی دیگر این نظم را جست‌وجو کنید. آیا در آثار هنری مختلف هم، نظمی مشاهده می‌کنید؟ نظم پدیده‌های طبیعی و آثار هنری مختلف را با یکدیگر مقایسه کنید.

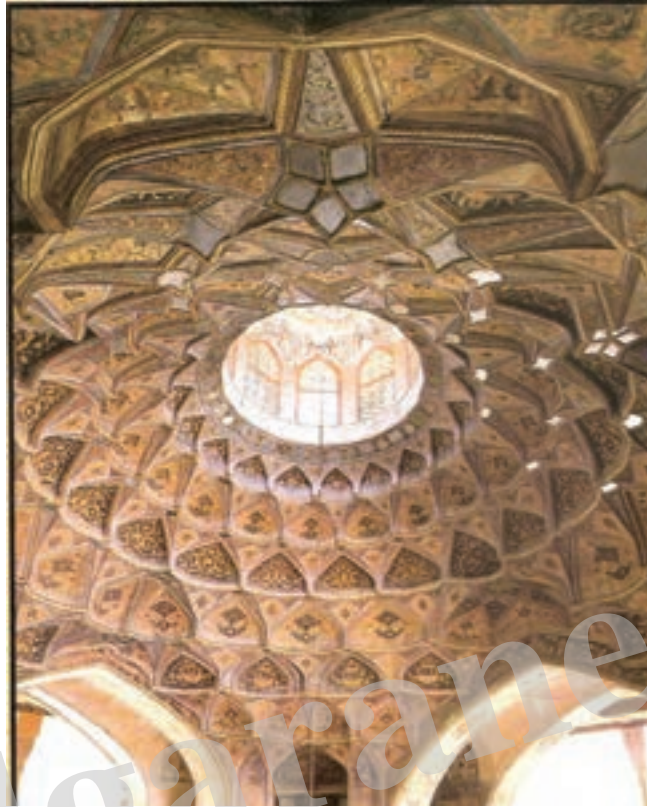

بال سنجاقک

تکرار منظم نقطه‌ها، خط‌ها و سطوح، باعث ایجاد نقش‌های گوناگون می‌شود.

به تصاویر زیر دقت کنید.

هنرمندان با ایجاد نظم در آثار خود، زیبایی ایجاد می‌کنند. به نمونه‌های نظم در آثار هنری ایران توجه کنید.

بخشی از تزیینات کاخ هشت بهشت، دوره صفویه، اصفهان

بخشی از تزیینات مقبره شاه نعمت‌الله ولی در ماهان، کرمان

با تکرار منظم نقطه‌ها، خط‌ها و سطوح، طرح‌ها و بافت‌های زیبایی ایجاد کنید.

تجربه‌های بیشتر

- نمونه‌هایی از برگ‌ها را جمع‌آوری کنید. آیا می‌توانید با کنار هم چیدن این برگ‌ها نظم خاصی به وجود آورید؟ از کار خود عکاسی کنید.
- در یک فعالیت گروهی با مواد در دسترس (گل، کاغذ خیس، خمیر، چوب، ساقه گیاهان، سیم روکش‌دار یا مفتول فلزی و یا هر ماده شکل‌پذیر دیگر) طرح‌های منظم ایجاد کنید و در صورت لزوم آنها را رنگ بزنید. این طرح‌ها چه کاربردی می‌توانند داشته باشند؟
- با توجه به شکل برگ‌های مختلف چه اشیای تزئینی و کاربردی می‌توانید طراحی کنید؟ افکار خود را یادداشت کنید و طرح ساده آنها را بکشید. چند نمونه را می‌توانید اجرا کنید؟
- با توجه به شکل و رنگ برگ‌ها در فصل‌های مختلف سال، یک تقویم زیبا طراحی کنید.
- به صورت گروهی با الهام از نظم پدیده‌های طبیعی و آثار هنری مختلف، انواع نظم را در فعالیت‌های هنری خود اجرا کنید.
- از برگ‌های مختلف (یا نمونه‌های طبیعی مشابه در دسترس) عکاسی، و نظم آنها را با هم مقایسه کنید.

درس اول

نقاشی از پدیده‌های طبیعی

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- از طریق کاربرد مناسب حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید.
- به تنوع نقطه‌ها در طبیعت توجه کنید.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های نقطه‌ها را در پدیده‌های طبیعی بیان کنید.
- نقطه‌ها را در آثار هنری ایران تشخیص دهید.
- در آفرینش‌های هنری خود، نقطه‌ها را در اندازه‌ها و رنگ‌های مختلف به کار ببرید.

فکر کنید

در اطراف خود چه چیزهایی را به شکل نقطه‌های ریز و درشت می‌بینید؟ آیا دقت کرده‌اید که بسیاری از پدیده‌های طبیعت از فاصله دور به نقطه تبدیل می‌شوند؟ برای مثال، خورشید در پهنه آسمان به شکل نقطه‌ای دیده می‌شود که در ساعات مختلف، رنگ‌های گوناگونی به خود می‌گیرد. به عکس‌های هوایی منظره‌های طبیعت و شهرها دقت کنید و انواع نقطه را در آنها پیدا کنید.

منظره هوایی بافت معماری سنتی شهر اصفهان

بخشی از کهکشان

نقطه‌ها علاوه بر اندازه از نظر شکل و رنگ نیز با هم تفاوت دارند. در برخی از پدیده‌های طبیعی از کنار هم قرار گرفتن نقطه‌ها، طرح‌ها و نقش‌های زیبایی ایجاد شده است؛ مانند بال پروانه و پوست پلنگ.

نقطه‌های مختلف را در پدیده‌های طبیعی جست‌وجو کنید. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی

می‌بینید؟

تنوع و زیبایی پدیده‌های طبیعی، جلوه‌ای از زیبایی و قدرت پروردگار است.

نقاشی کنید

موضوعاتی مانند یک روز برفی، آسمان پر ستاره، دورنمای یک دشت پر از گل و ... را با نقطه‌های ریز و درشت رنگی، نقاشی کنید.

بسیاری از طرح‌ها و نقش‌های گوناگون از کنار هم قرار گرفتن نقطه‌های رنگین ایجاد می‌شوند. به پشت یک قالی دست بافت دقت کنید. نقطه‌هایی که می‌بینید گره‌های قالی هستند.

طراحان و بافندگان قالی ابتدا نقش گل‌ها، گیاهان، حیوانات و ... را به صورت نقطه نقطه روی کاغذ می‌آورند و سپس روی قالی اجرا می‌کنند.

در هنر خاتم کاری هم نقاط به شکل مثلث‌های کوچک رنگین کنار هم قرار می‌گیرند و نقش‌های گوناگونی ایجاد می‌کنند. تصاویر تلویزیون، رایانه و عکس‌های رقمی (مصوب فرهنگستان دیجیتال) هم از کنار هم قرار گرفتن نقاط متعدد ایجاد می‌شوند. امروزه هنرمندان با چیدن و کنار هم قرار دادن حجم‌های کوچک و بزرگ، آثار هنری متنوعی ارائه می‌کنند. تنوع شکل، رنگ، اندازه و چگونگی کنار هم قرار گرفتن نقطه‌ها را در آثار هنری مختلف بررسی کنید.

انواع نقطه‌ها را در طبیعت، هنرهای سنتی (خاتم کاری، قالی بافی، کاشی کاری، سوزن‌دوزی و ...) و آثار هنری معاصر جست‌وجو کنید. این فعالیت را می‌توانید با مشاهده آثار هنری منطقه و محل زندگی خود انجام دهید.

نقش خاتم، صفحه میز، گلریز، اصفهان، قدمت حدود ۵۰ سال

تصویر گره‌های قالی ایرانی

نگاره عید فطر، اثر سلطان محمد، شاهنامه تهماسبی

بخشی از اثر، شاهنامهٔ تهماسبی

بخشی از اثر، شاهنامهٔ تهماسبی

نقاشی معاصر، بدون عنوان، اثر ابوالقاسم سعیدی، رنگ روغن روی بوم، محل نگهداری: گنجینه موزه هنرهای معاصر تهران

خودارزیابی

در یک فعالیت گروهی با کنار هم قرار دادن انواع نقطه‌های رنگین (به صورت سطح یا حجم) نقش‌ها یا نقاشی‌های گوناگونی ایجاد کنید.

تجربه‌های بیشتر

- روی کاغذها یا پارچه‌های رنگی، دایره‌های کوچکی بکشید و آنها را برش دهید. دایره‌های رنگی را به حالت‌های مختلف بچینید تا نقش زیبایی ایجاد شود؛ سپس، آنها را روی مقوا بچسبانید یا روی پارچه بدوزید تا نقش ثابت شود.
- با سه رنگ آبی، زرد و قرمز، نقطه‌های ریز و درشت روی مقوا ایجاد کنید. پس از اینکه لکه‌های رنگی خشک شدند، مقوا را در جهت‌های مختلف بچرخانید و به آنها با دقت نگاه کنید تا شکل خاصی را بیابید. با قلم مو، خطوط و سطوح لازم را روی کار اضافه کنید تا موضوع مورد نظر را بهتر نشان دهید.
- کارت تبریک یا عکس رنگی زیبایی تهیه کنید. با کاغذهای رنگی، مچاله‌های کوچکی آماده کنید که با قسمت‌های مختلف عکس متناسب باشد. این مچاله‌های رنگی را با دقت روی هر قسمت بچسبانید.
- در یک فعالیت گروهی با کنار هم قرار دادن مواد طبیعی رنگین، توپ‌های رنگی، گلوله‌های برفی، میوه‌ها، گلوله‌های کاموا، مچاله‌های رنگی و غیره نقش‌های گوناگونی ایجاد کنید.

نقش گل‌ها

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :

- به زیبایی‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.
- به تنوع گل‌ها در طبیعت توجه کنید.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های گل‌ها را بیان کنید.
- با نقش‌های گل در آثار هنری ایران آشنا شوید.
- به تنوع رنگ‌ها در طبیعت و آثار هنری توجه کنید.
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنید.

فکر کنید

آیا تا به حال به ساقه و برگ گل‌ها توجه کرده‌اید؟

مشاهده دقیق ویژگی گل‌ها باعث می‌شود که انواع نقطه، خط، شکل، رنگ و بافت را در طبیعت ببینیم و به خاطر بسپاریم. در این تصاویر، ویژگی‌های مختلف گل‌ها را با هم مقایسه کنید.

گل گلاب

گل ژرورا

گل بنفشه

گل میخک

گل پامچال

گل نرگس شیراز

گل ختمی

گل رز

گل پیاز

گل کوکب

گل داوودی

گل شمعدانی

گل اطلسی

گل سنبل

گل داوودی

گل آفتابگردان

گل همیشه بهار

گل آهار

گل شقایق

گل زنبق

گل لاله وازگون

سوسن (مصوب فرهنگستان لیلیوم liliom)

به هماهنگی اجزای گل‌ها و رنگ هر گل با رنگ برگ و ساقه‌اش دقت کنید. در مورد قرار گرفتن رنگ‌های مختلف در کنار هم با هم کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید. این نظم، تناسب و خلاقیت را جز در پدیده‌های طبیعی در کجا می‌توانید مشاهده کنید؟

نقاشی کنید

با توجه به گل‌هایی که در اطراف خود می‌بینید، گل ذهنی خود را نقاشی کنید. در تصاویر صفحه بعد، نقش گل‌ها را در آثار هنری ایران ببینید و با تصاویر گل‌های طبیعی مقایسه کنید. هنرمندان ایرانی در آثار نقاشی و هنرهای سنتی، نقش گل‌ها را مشابه طبیعت اجرا نکرده‌اند و تصاویر ذهنی گوناگونی از گل‌ها در آثار هنری به نمایش گذاشته‌اند. به این ترتیب، کار آنها نه تقلید صرف از پدیده‌های طبیعی، بلکه برداشت ذهنی از نمونه‌های موجود و بیان افکار و احساسات خود از طریق آثار هنری بوده است. این ویژگی، هنر ایران را در جهان ممتاز کرده است. تصاویر گل را در آثار هنری مختلف جست‌وجو و با هم مقایسه کنید.

قالی بافی

مخمل بافی با گل برجسته

سوزن دوزی

کفش پارچه ای گل دوزی شده

جوراب بافی منطقه تالش

کیف منجوق دوزی

گلیم بافی

نقاشی گل و مرغ

نقاشی ایرانی، بهبهان

خودارزیابی

تصویر ذهنی گل دلخواه خود را بکشید و آن را با تصویر گل واقعی مقایسه کنید. شباهت و تفاوت‌های آنها را بررسی کنید.

تجربه‌های بیشتر

- در یک فعالیت گروهی با مواد در دسترس، گل‌های گوناگون و زیبایی بسازید و آنها را رنگ آمیزی کنید. یک گلدان سفالی را به دلخواه نقاشی کنید و گل‌ها را داخل آن بگذارید.
- از انواع گل‌ها با رنگ‌های متنوع نقاشی بکشید و احساس خود را از لطافت و زیبایی آنها نشان دهید.
- نقش گل را روی سطوح مختلف در دسترس (پارچه، چوب، فلز و ...) با وسایل و ابزار مناسب اجرا کنید.

بافت در نقاشی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :

- به زیبایی‌های طبیعت، که خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.
- مفهوم بافت را درک کنید.
- بافت‌های مختلف را در پدیده‌های طبیعی تشخیص دهید.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های بافت‌های مختلف را در پدیده‌های طبیعی بیان کنید.
- از طریق کاربرد مناسب حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید.
- در آفرینش‌های هنری خود، توانایی ایجاد بافت‌های گوناگون را پیدا کنید.
- درباره آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.

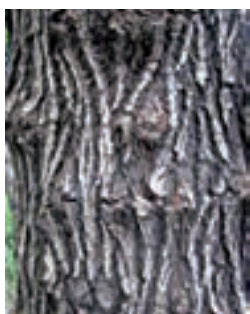
فکر کنید

آیا تا به حال تنه درختان را لمس کرده‌اید؟ آیا به تفاوت طرح، رنگ، تیرگی و روشنی و بافت درختان توجه کرده‌اید؟

اگر پوست تنه درختان را لمس کنید، درمی‌یابید که برخی از آنها بافتی ظریف و نرم و بعضی دیگر بافتی زیر و ضخیم دارند.

بعضی از درختان بافت ساده و برخی بافت درهم پیچیده‌ای از نقطه‌ها و خط‌ها دارند. فرورفتگی و برجستگی بافت پدیده‌ها را در نقاشی چگونه می‌توان نشان داد؟ یک درخت را انتخاب کنید و به تیرگی و روشنی سطوح و نازکی و ضخامت خطوط آن توجه کنید.

از کنار هم قرار گرفتن نقطه‌ها، خطوط مختلف و ...، بافت ایجاد می‌شود که گاهی صاف و صیقلی و گاه برجسته یا فرورفته است. به پدیده‌های مختلف طبیعی توجه کنید؛ کدام یک بافت نرم و صیقلی و کدام یک بافت فرورفته و برجسته دارد؟

بسیاری از هنرمندان در آثار خود بافت‌های زیبایی ایجاد می‌کنند. بعضی از آنها برداشت خود را از ویژگی‌های طبیعت ارائه می‌کنند و برخی بافت‌های ذهنی و جدیدی را به نمایش می‌گذارند. به نمونه‌های نقاشی سهراب سپهری دقت کنید و بافت تنه درختان را با نمونه‌های طبیعی مقایسه کنید.

بدون عنوان، اثر سهراب سپهری، رنگ و روغن روی بوم، محل نگهداری: موزه هنرهای معاصر تهران

درختان، اثر سهراب سپهری، رنگ و روغن روی بوم، محل نگهداری: موزه هنرهای معاصر تهران

نقاشی کنید

با مداد شمعی خطوطی به رنگ‌های مختلف روی مقوا بکشید و سطح زمینه را پر کنید. سطح مقوا را با یک لایه رنگ پلاستیک یا گواش بپوشانید. وقتی رنگ کاملاً خشک شد با نوک مداد، اتود یا خودکار تمام شده، روی آن خطوط، بافت تنه درخت یا درختان دلخواه خود را بکشید. با خراش دادن این طرح‌ها، خطوط روی درخت را روی مقوا اجرا کنید. این خراش‌ها باعث می‌شوند رنگ‌های زیر دیده شوند و مانند قسمت‌های فرو رفته بافت درخت به نظر برسند.

خودارزیابی

در محیط اطراف خود به انواع بافت‌ها توجه کنید. چه بافت‌هایی پیدا کرده‌اید؟ چند نمونه بافت صیقلی یافته‌اید؟ با لمس کردن کدام بافت‌ها احساس و درک تازه‌ای به دست می‌آورید؟ یکی از نمونه‌ها را انتخاب، و آن را با مواد و وسایل دلخواه اجرا کنید. آیا می‌توانید احساس خود را از تجربه این بافت در کارتان نشان دهید؟

تجربه‌های بیشتر

- یک برگ تازه را زیر کاغذ قرار دهید. با مداد به آرامی روی آن بکشید تا بافت برگ روی کاغذ منتقل شود. اگر روی هر قسمت برگ را با یکی از رنگ‌های مداد رنگی بکشید، یک برگ پاییزی زیبا پدید می‌آید.
- با استفاده از وسایل طراحی، نقاشی و روش‌های مختلف مثل پاشیدن رنگ، چاپ و جسدانه کاری بافت‌های گوناگونی اجرا کنید. بافت‌های صیقلی را با بافت‌های برجسته مقایسه کنید. نمونه‌ها را به هم کلاسی‌های خود نشان دهید و در مورد تنوع بافت‌ها گفت و گو کنید.
- برگ‌ها، گلبرگ‌ها و تکه‌های کوچک و نازک پوست تنه درختان را جمع‌آوری و خشک کنید. از کنار هم چیدن این نمونه‌های خشک شده، ترکیب زیبایی تهیه کنید و آن را روی زمینه‌ای محکم (مقوای ضخیم، تخته سه‌لا، سینی پلاستیکی و...) بچسبانید. تمام قسمت‌های زمینه را با گل و برگ خشک شده بپوشانید. پس از کامل شدن کار، روی آن چند لایه روغن جلا بزنید. هر لایه روغن را پس از خشک شدن لایه قبلی بزنید تا دوام کار بیشتر، و نگهداری آن آسان‌تر شود.

نقاشی ایرانی

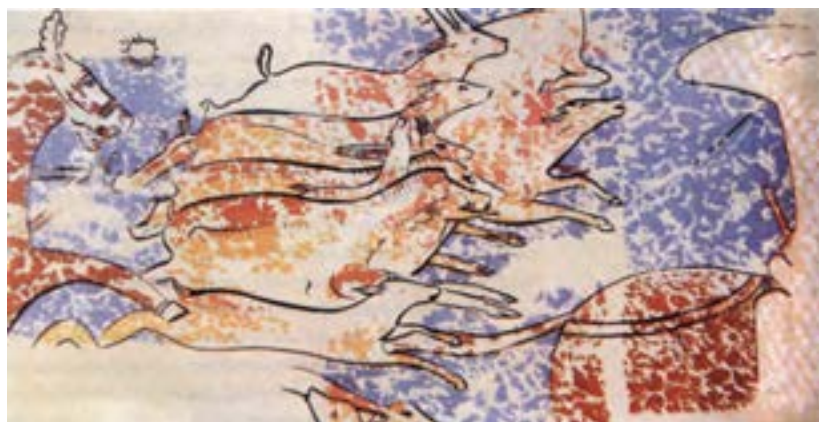
- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :
- با نمونه‌های نقاشی ایرانی در دوره‌های مختلف آشنا شوید.
 - با تنوع نقاشی‌های ایرانی آشنا شوید.
 - ویژگی‌های نقاشی ایرانی را بشناسید.
 - نمونه‌های نقاشی ایرانی را تشخیص دهید.

فکر کنید

ویژگی‌های نقاشی ایرانی چیست؟ به تصاویر دقت کنید.

سوار کار، غار دوشه، لرستان، قدمت حدود ۱۰ هزار سال

نقّاشی دیواری دوره ساسانی، شوش

سفالینه منقوش، دوره سلجوقی، ری

کاشی لعاب دار، شوش، قدمت حدود ۳ هزار سال

هنرمندان ایرانی از چندین هزار سال پیش، نقش‌های مختلفی روی دیواره‌های سنگی، ظرف‌های سفالی و اشیای فلزی کشیده‌اند. به همین دلیل، بسیاری از این آثار به صورت تک رنگ‌اند. به مرور زمان، تعداد رنگ‌ها در تصاویر افزایش یافت و تنوع رنگ‌ها یکی از ویژگی‌های نقّاشی ایران شد. در آثار مختلف نقّاشی ایران به تنوع رنگ‌ها توجه کنید.

چنان‌که می‌بینید در این آثار، تصاویر ذهنی هنرمندان از موضوعات مختلف به نمایش درآمده است. نقّاشی ایرانی پس از اسلام اغلب در اندازه کوچک در کتاب‌های مختلف به خصوص شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی کشیده شد. در این آثار، ظرافت خاصی در طرح‌ها و اجرای نقش‌ها و هماهنگی بی‌نظیری در رنگ‌ها دیده می‌شود. به تصاویر دقت کنید.

نگارهٔ معراج حضرت محمد (ص)، اثر سلطان محمد، تبریز

نگارهٔ گلنار و اردشیر، شاهنامهٔ بایسنقری، هرات

نقاشی کنید

از موضوع دلخواه خود نقاشی کنید. بیشترین تعداد رنگی را که می‌توانید در نقاشی خود به کار ببرید و میان آنها هماهنگی برقرار کنید.

از دورهٔ صفویه، کشیدن نقاشی دیواری روی گچ در ابعاد بزرگ رایج شد. از آن پس سنتی نقاشی ایرانی در کنار روش اروپایی ادامه یافت. همچنین نمونه‌های نقاشی مردمی به صورت پرده‌های بزرگ قابل حمل با موضوعات ملی و مذهبی از جمله داستان‌های شاهنامهٔ فردوسی، خمسهٔ نظامی و وقایع کربلا اجرا می‌شد و همراه نقالی و تعزیه در کوچه و بازار به نمایش درمی‌آمد. نمونه‌های این آثار را ببینید.

گرایش به هنر اروپایی، استنساخ، اثر محمود خان ملک الشعرا، آبرنگ، تهران

رزم رستم و اسفندیار، اثر محمد مدبر، نقاشی قهوه‌خانه‌ای، مجموعه فرهنگی سعدآباد - تهران

هنرمندان در دوره معاصر به روش‌های مختلف، نقاشی می‌کنند. برخی از آنها روش هنرمندان قدیم ایران را ادامه می‌دهند و برخی می‌کوشند فرهنگ و هنر ایران را در قالب‌های امروزی ارائه کنند.

خودارزیابی

آیا در نمونه‌های گوناگون نقاشی ایرانی، دوره‌های مختلف را تشخیص می‌دهید؟ در آثار مختلف نقاشی ایران چه موضوعاتی بارها تکرار شده‌اند؟

تجربه‌های بیشتر

- آثار هنرمندان ایرانی و نقاشان معاصر را جست‌وجو، و در مورد آنها اطلاعاتی جمع‌آوری کنید.
- در مورد ویژگی‌های نقاشی ایرانی با هم‌کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید.
- از موضوع دلخواه خود به شیوه نقاشی ایرانی، نقاشی بکشید.
- از داستان‌های ایرانی یا وقایع اسلامی، نقاشی بکشید و نمونه کار خود را با آثار هنرمندان مقایسه کنید.

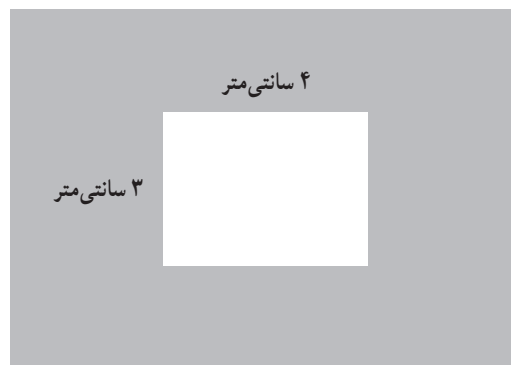
درس اول

منظره یاب

- در پایان این درس از شما انتظار می رود:
- تفاوت بین مشاهده با پیرابند (مصوب فرهنگستان کادر) و بدون آن را بیان کنید.
 - مهارت مشاهده واقعیت ها با استفاده از منظره یاب را پیدا کنید.
 - مفهوم دید عکاسی را درک کنید.
 - نیازها، استعدادها و توانایی های خود را بشناسید.
 - توانایی انجام دادن کار گروهی را به دست آورید.
 - به زیبایی های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و با استفاده از پیرابندهای جدید آنها را به معرض نمایش بگذارید.

فکر کنید

به نظر شما با چه روش هایی می توان واقعیت را ثبت کرد؟ یکی از روش های ثبت واقعیت، عکاسی است. دوربین عکاسی بخشی از واقعیت را از زاویه ای خاص ثبت می کند که عکاس انتخاب کرده است. برای درک تفاوت دید معمولی و دیدن از چشمی دوربین عکاسی، ابتدا لازم است با مقوا یک منظره یاب درست کنید. مطابق شکل، از داخل یک مقوای A4 (297×210 میلی متر) یک مستطیل با اضلاع 3×4 سانتی متر (30×40 میلی متر) در آورید.

پیرابند مستطیل

تجربه کنید

از درون پیرابند مستطیل به اطراف خود بنگرید؛ شکل‌ها را چگونه می‌بینید؟ به حیاط مدرسه بروید و هرچیز زیبا و جالب توجهی را یک بار بدون پیرابند و بار دیگر از درون پیرابند مستطیل ببینید. این دو دید را با هم مقایسه کنید. با هم کلاسی‌هایتان در مورد تفاوت این دو دید گفت‌وگو کنید. به نظر شما دیدن از درون پیرابند چه ویژگی‌هایی دارد؟ پیرابند مستطیل شکلی که با آن به محیط اطراف خود نگاه می‌کردید، مانند چشمی یا منظره‌یاب دوربین‌های عکاسی است که بخشی از واقعیت پیش‌روی شما را از فضای اطراف جدا می‌کند.

منظره‌یاب

دوربین عکاسی

دوربین، چیزی را ثبت می‌کند که عکاس انتخاب کرده‌است. در درس‌های بعدی با دوربین عکاسی و قسمت‌های مختلف آن بیشتر آشنا می‌شوید. همچنین، دقیق دیدن و انتخاب کردن بخش‌هایی از آنچه در اطراف شماست و شیوه عکس گرفتن را تجربه خواهید کرد.

خودارزیابی

چگونه منظره یاب در عکاسی از موضوع به شما کمک می کند؟ عکس های زیر را ببینید و چگونگی قرارگیری آنها را در منظره یاب دوربین با هم مقایسه کنید.

قرارگیری موضوع در پیراوند در اندازه بزرگ تر
عکاس: علیرضا فاتحی بروجنی

قرارگیری موضوع در پیراوند در اندازه کوچک تر
عکاس: علیرضا فاتحی بروجنی

تجربه های بیشتر

- تا جلسه بعد، منظره ها، اشیا و محیط اطراف خود را از داخل پیراوند ببینید. سعی کنید موضوعات مختلف را از فاصله های متفاوت ببینید و در کلاس درباره تجربه های خود با دیگران صحبت کنید.
- در صورت امکان از نمایشگاه های عکسی که در شهر شما برگزار می شود دیدن کنید. درباره موضوعات عکاسی شده و استقبال از نمایشگاه ها با دوستان خود صحبت کنید.
- عکس هایی را که در روزنامه ها و مجلات منتشر می شوند با یکدیگر مقایسه کنید. به نظر شما عکس های کدام یک از نشریات جالب تر است؟

دوربین‌های تمام خودکار

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با قسمت‌های مختلف دوربین‌های تمام خودکار آشنا شوید.
- مهارت لازم را در استفاده از دوربین‌های تمام خودکار پیدا کنید.
- تفاوت بین مشاهده با منظره‌یاب و مشاهده‌ی واقعیت را بیان کنید.
- مهارت استفاده از منظره‌یاب دوربین را به دست آورید.
- بتوانید در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- توانایی انجام دادن کار گروهی را پیدا کنید.

فکر کنید

آیا می‌دانید دوربین‌های عکاسی قدیمی با دوربین‌های جدید چه شباهت‌ها و چه تفاوت‌هایی دارند؟ آیا می‌دانید استفاده از دوربین‌های جدید چه مزیت‌هایی دارد؟
امروزه دوربین‌های تمام خودکار این امکان را به وجود آورده‌اند که همه بتوانند به راحتی عکاسی کنند.

به یک دوربین تمام خودکار به دقت نگاه کنید. از چه بخش‌هایی تشکیل شده است؟ هریک از این بخش‌ها چه کاری انجام می‌دهد؟

عکاسی کنید

دوربین را روشن کنید. از داخل منظره‌یاب به محیط اطراف نگاه، و موضوع دلخواه خود را انتخاب کنید. ساده‌ترین روش عکس گرفتن این است که دوربین را در حالت Program یا Auto قرار دهید. در این حالت، دوربین به صورت تمام خودکار تنظیم می‌شود و می‌توانید با آن به راحتی عکاسی کنید. پس از اینکه موضوع انتخابی را در پیرابند قرار دادید با فشار دادن دکمه، عکس بگیرید و تصویر مورد نظر خود را ثبت کنید.

پیرابند عمودی

پیرابند افقی

خودارزیایی
به چند روش می‌توانید موضوع را در پیرابند قرار دهید؟
عکس‌های زیر را با هم مقایسه کنید.

تجربه‌های بیشتر

- موضوع دلخواه شما برای عکاسی چیست؟ موضوعی در فضای بیرون اتاق انتخاب، و در نور روز از آن عکاسی کنید. از فاصله‌های مختلف از موضوع عکس بگیرید. عکس‌ها را به هم کلاسی‌های خود نشان دهید و در مورد این تجربه با آنها صحبت کنید.
- تا جلسه بعد از موضوعات مختلف عکاسی کنید. ابتدا موضوع مورد نظر را با دقت ببینید و سپس از آن عکاسی کنید. عکس‌هایی را که گرفته‌اید به دقت مشاهده کنید. آیا چیزی می‌بینید که هنگام عکس گرفتن ندیده باشید؟ چقدر در مشاهده دقیق پیشرفت کرده‌اید؟
- آیا بین آنچه در منظره‌یاب دوربین می‌دیدید و آنچه در عکس می‌بینید، تفاوتی هست؟ اگر پاسخ مثبت است، تفاوت‌ها را بیان کنید.

نقطه تأکید

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- نقطه تأکید را در عکاسی بشناسید.
- با استفاده از نقطه تأکید، عکاسی کنید.
- تفاوت عکاسی با نقطه تأکید و بدون آن را بیان کنید.
- درباره آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- توانایی انجام دادن کار گروهی را پیدا کنید.
- به زیبایی‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.

فکر کنید

آیا تا به حال به گل‌ها دقت کرده‌اید؟ چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارند؟ قسمت‌های مختلف آنها را از نظر شکل، رنگ و بافت با یکدیگر مقایسه کنید.

عکاسی کنید

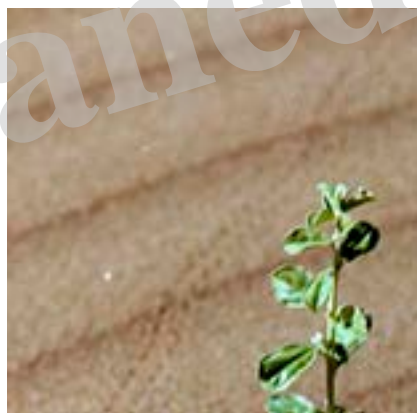
یک گل را به عنوان موضوع عکاسی انتخاب کنید. تمام تلاش خود را به کار ببرید و به گونه‌ای عکس بگیرید که توجه بیننده آن بلافاصله متوجه گل مورد نظر شما شود. آیا پس از گرفتن چند عکس به نتیجه مطلوب می‌رسید؟ عکس‌های خود را با عکس‌هایی که هم کلاسی‌هایتان گرفته‌اند، مقایسه کنید و در یک بحث گروهی به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

- چه چیزهایی به جز گل مورد نظرتان در عکس هست که توجه بیننده را به خود جلب می‌کند؟
 - آیا لازم است به جز موضوع اصلی عکاسی، این چیزها در عکس شما باشند؟
 - حذف آنها از پیرایند عکاسی به دیدن موضوع کمک می‌کند یا به آن آسیب می‌رساند؟
 - به نظر شما و با توجه به مجموعه فعالیت‌های عملی که انجام داده‌اید، نقطه تأکید در عکاسی یعنی چه؟
- در این تجربه ما با نقطه تأکید در عکس آشنا شدیم. نقطه تأکید قسمتی از عکس است که بیشترین توجه بیننده را به خود جلب می‌کند؛ مانند گل در عکس‌هایی که گرفته‌اید.

خود ارزیابی

از موضوع دلخواه خود به گونه‌ای عکاسی کنید که بیشترین توجه بیننده را جلب کند.

عکس‌های زیر را با هم مقایسه کنید؛ به نظر شما کدام یک بهتر است؟ چرا؟

عکس‌ها از محمد خدادادی مترجم زاده

به نقطه تأکید هر یک از عکس‌ها توجه کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

- به نظر شما چه چیزهایی سبب می‌شود موضوع اصلی بهتر دیده شود یا بیشتر مورد توجه بیننده قرار گیرد؟
- اگر محل قرارگرفتن موضوع اصلی را در پیرامند جابه‌جا کنید، چه تغییراتی در عکس ایجاد می‌شود؟

عکس از محمد خدادادی مترجم زاده

عکس از کنایون قدس راد

عکس از محمد خادامیان

تجربه‌های بیشتر

● از یک شاخه گل در محیط‌های مختلف (روی پارچه، داخل گلدان، مقابل دیوار آجری، در باغچه و ...) عکاسی کنید؛ طوری که گل مورد نظر، تمام توجه بیننده را به خود جلب کند. توجه کنید که تمامی عکس‌ها در نور روز و در فضای بیرون از اتاق گرفته شوند. برای این کار، دوربین را ثابت نگه دارید و هنگام گرفتن هر عکس، جای موضوع را در پیرامند تغییر دهید. در مورد نتیجه کار خود با دیگران گفت‌وگو کنید.

نور

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :

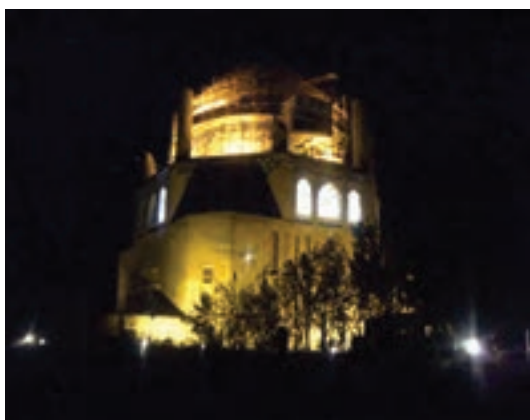
- تأثیر انواع نور را در عکاسی بشناسید.
- تفاوت عکاسی در نور طبیعی و عکاسی در نور مصنوعی را بیان کنید.
- تفاوت عکس‌های گرفته شده در نور طبیعی و مصنوعی را بیان کنید.
- با توجه به موضوع مورد نظر، مهارت استفاده از نور مطلوب را پیدا کنید.
- درباره آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.

فکر کنید

آیا می‌دانید برای عکاسی چه نوع نوری لازم است؟ نور شدید یا ضعیف؟ نور طبیعی یا مصنوعی؟ میزان نور بر عکاسی چه تأثیری دارد؟ دو عکس زیر از گنبد سلطانیه را با هم مقایسه کنید.

برای اینکه به سؤال‌های بالا پاسخ دهید، تجربه‌هایی را که در درس‌های قبل به دست آورده‌اید به یاد آورید.

پس از تجربه عکاسی در فضای باز و استفاده از نور خورشید، می‌توانید با ویژگی‌های عکاسی در نور مصنوعی آشنا شوید.

عکاسی کنید

در فضای داخل اتاق از موضوع انتخابی خود عکاسی کنید. ابتدا موضوع را کنار پنجره قرار دهید و دوربین خود را در محلی ثابت کنید؛ به گونه‌ای که در طول عکاسی (چندین عکس در ساعت‌های مختلف) تغییری در پیرابند شما ایجاد نشود. بار اول در نور روز از آن عکاسی کنید، سپس چند ساعت بعد، بدون اینکه تغییری در پیرابند ایجاد کنید، چراغ اتاق را روشن کنید و یک بار دیگر از آن عکس بگیرید. عکس سوم را پس از غروب خورشید و با نور چراغ بگیرید. هنگام عکاسی، وضعیت نوری هر عکس را یادداشت کنید. این سه عکس را با هم مقایسه کنید و با هم کلاسی‌های خود دربارهٔ موارد زیر گفت‌وگو کنید:

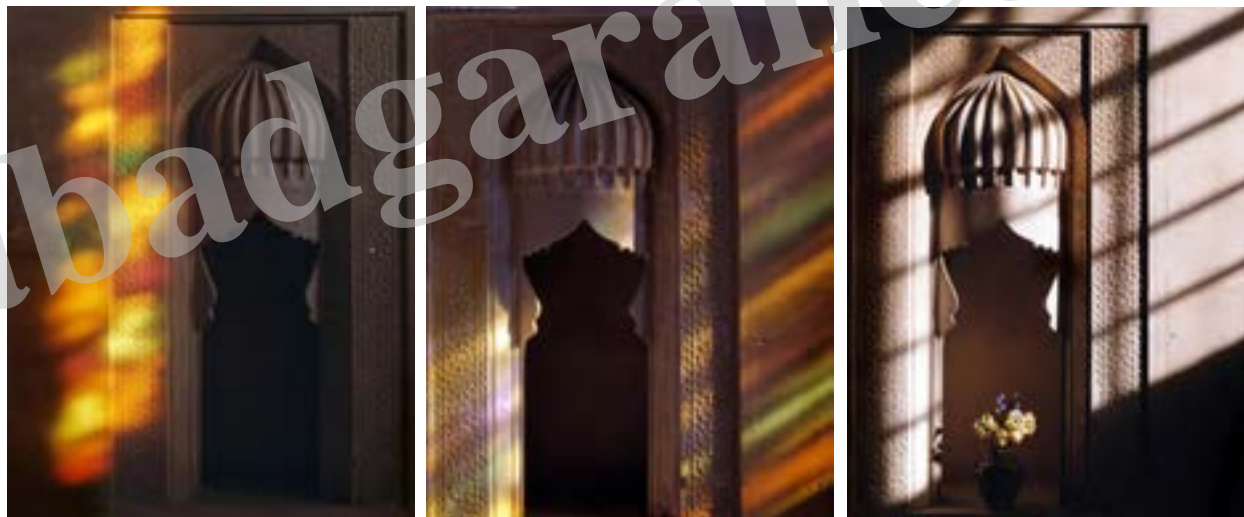
– این سه عکس چه تفاوت‌هایی دارند؟

– آیا رنگ موضوع در این سه عکس، مشابه است؟

– آیا هنگام عکاسی در نور مصنوعی مشکلی برای شما به وجود آمد؟ اگر پاسخ مثبت است، چه کاری برای برطرف کردن آن انجام دادید؟

خودارزیابی

تأثیر نورهای مختلف را در عکس‌های زیر بررسی کنید.

خانه سوکیاس (اصفهان) - عکاس: سروش کیایی

تجربه‌های بیشتر

● از موضوع دلخواه خود در فضای داخل و بیرون اتاق عکاسی کنید. نمونه‌ها را با یکدیگر مقایسه کنید.

بخش دوم

خوشنویسی

abadgaran.edu.ir

فصل اول
آشنایی با اصطلاحات
و ابزار خوشنویسی

فصل دوم
پیدایش و سیر تحول هنر
خوشنویسی و سطر نویسی

به نام او که زیباست و زیبایی را دوست دارد

پیدایش خط، که وسیله انتقال پیام‌ها و مفاهیم است، شاید پیشینه‌ای نزدیک به مبدأ تاریخ بشری داشته باشد. هنر خوشنویسی، که از دل این پدیده شگرف و تأثیرگذار در زندگی بشر به وجود آمده، جلوه خیال انسان در نگارش حروف و کلمات است و همین امر خط را زیبا، دوست داشتنی و ماندگار می‌کند.

عشق و علاقه هر ایرانی به هنر و ذوق سرشار و نبوغی که نسل‌های مختلف در یادگیری و پیشبرد و تکامل خوشنویسی به کار بسته‌اند، این هنر اصیل را به جایگاهی رسانده است که همگان خود را نیازمند داشتن خطی خوش می‌دانند و برای فراگیری آن می‌کوشند.

مولای متقیان، حضرت علی - علیه السلام - چه زیبا در توصیف کارآمدی خط خوش فرموده‌اند: «خط خوش برای فقیر، مال، و برای ثروتمند جمال، و برای دانشمند کمال است.»

در این بخش از کتاب، نخست شما را با ابزارهای اصلی خوشنویسی آشنا می‌سازیم و بعد به توضیح برخی اصطلاحات کاربردی در آموزش این هنر می‌پردازیم. آموزش عملی خوشنویسی از درس دوم آغاز می‌شود و هم‌زمان، آموزش خط درشت و خط ریز (نستعلیق تحریری) ارائه می‌گردد. همچنین، شما در هر درس با یکی از انواع خط آشنا خواهید شد.

امیدواریم خلاصه‌گویی و سادگی در تألیف و تحریر، دریچه‌ای به روی شما بگشاید و شما را برانگیزد تا «هنر خوشنویسی» را، که به دلیل ارتباط پیوسته با آیات کتاب الهی و احادیث و مفاهیم عرفانی، «هنر قدسی» نام گرفته است و تأثیر بسزایی در پرورش شخصیت و کسب صفات خوب دارد تا مدارج عالی دنبال کنید.

سورة حمد به خط نستعلیق / اثر حضرت استاد میرعماد حسنی (۱۰۲۴-۹۶۱ ق) / موزه ملی ایران

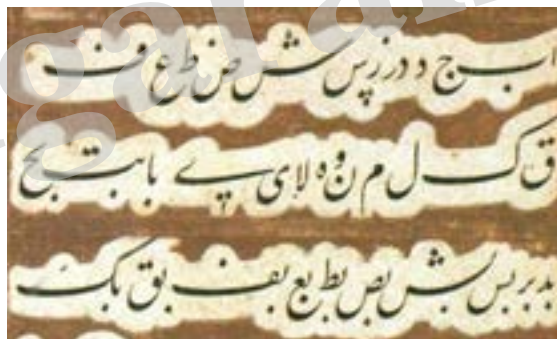

آشنایی با اصطلاحات و ابزارهای خوشنویسی

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- برخی از اصطلاحات و ابزارهایی را بشناسید که برای یادگیری بهتر خط ضروری است.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آنها نگهداری کنید.

فکر کنید

به نمونه خوشنویسی زیر دقت کنید؛ آیا می‌دانید برای نوشتن آن از چه ابزار و موادی استفاده شده است؟ آیا می‌توانید شبیه این خط بنویسید؟

در بخش خوشنویسی با کمک هم و تمرین مداوم یاد خواهیم گرفت که ابزار خوشنویسی چیست و چگونه می‌شود زیبا نوشت.

پیش از آشنایی با ابزارها و اصطلاحات خوشنویسی، لازم است با چگونگی به دست گرفتن قلم آشنا شوید. قلم را باید با انگشت شست و سبابه بگیرید و به انگشت میانی تکیه دهید. توجه کنید که نوک انگشتان باید در بالای قسمت تراش خورده قلم قرار گیرد.

الف) اصطلاحات

نقطه: اثر حرکت کل پهنای زبانه قلم روی کاغذ، که تشکیل مرتع دهد، نقطه است و در خوشنویسی، حروف و کلمات را با آن اندازه گیری می کنند.

توجه: به اندازه نصف نقطه در تعلیم «نیم نقطه» می گویند.

دانگ: پهنای هر نقطه را، که به اندازه پهنای زبانه قلم است به شش قسمت مساوی تقسیم می کنند و هر قسمت را یک دانگ همان قلم یا همان نقطه می نامند.

توجه: دانگ یک اصطلاح خوشنویسی است و برای فهم بهتر آن می شود گفت یک بخش از ۶ بخش یا یک قسمت از ۶ قسمت را یک دانگ می گویند.

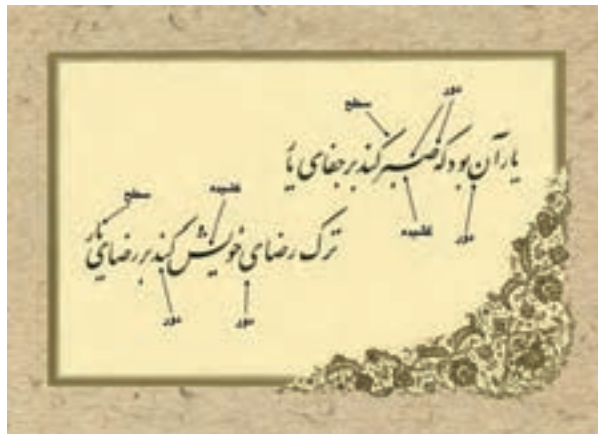

ترکیب: به شکل قرار گرفتن حروف و کلمات نسبت به هم در فضای صفحه، ترکیب گفته می شود.
توجه: ترکیب، اصطلاح خوشنویسی است و در واقع همان شکل است؛ مثلاً وقتی می گوئیم ترکیب سطر، منظور همان شکل سطر نوشته شده است.

کشیده (مد): شکل نوشتن برخی از حروف در اندازه بلند و در امتداد افق سطر است که با تمام پهنای زبانه قلم (شش دانگ) اجرا می شود.

کرسی: جای قرار گرفتن تک تک حروف و کلمات نسبت به امتداد افق سطر را کرسی می گویند.
سطح: به حرکات راست حروف گفته می شود.
دور: به حرکت نرم و منحنی وار حروف گفته می شود.

ب) ابزارها

قلم : اصلی ترین ابزار خوشنویسی است و مناسب ترین گونه آن برای مشق، قلم نی دزفولی است.

قلم دزفولی

مرکّب : ترکیبی با تناسب مشخص از دوده، زاج، مازو و صمغ که به شکل مایع یا خشک است.
 توجه : علاوه بر مرکب مشکی که با این ترکیب ساخته می شود
 مرکب های رنگی نیز هست که از ترکیب مواد دیگری ساخته می شود.
 دوات : به ظرفی که مرکب لایقه دار در آن جای می گیرد، دوات می گویند.

لیقه : به الیاف نخی که درون دوات قرار داده می شود و مرکب را به خود می گیرد، لایقه می گویند.
 توجه : بهتر است لایقه از الیاف نخ ابریشم باشد.

خودارزیابی

- پهنای زبانه قلم را به چند دانگ تقسیم می کنند؟
- اندازه حروف و کلمات را در خوشنویسی با چه چیز می سنجند؟

تجربه های بیشتر

- چند ابزار دیگر خوشنویسی را شناسایی و به دوستان خود معرفی کنید.
- آیا با اصطلاحات دیگری در هنر خوشنویسی آشنایی دارید؟ یک نمونه نام ببرید.

برگی از قرآن کریم به خط کوفی / موزه ملی ایران

فصل دوم

پیدایش و سیر تحول هنر خوشنویسی و آموزش سطر نویسی

درس اول

معرفی خط کوفی و مشق خوشنویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- خط کوفی را بشناسید.
- خوشنویسی حروف و کلمات ساده را بیاموزید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آنها نگهداری کنید.

فکر کنید

به نمونه خط زیر توجه کنید. آیا نام آن را می‌دانید؟

پیشینه هنر خوشنویسی و شاخه‌های مختلف آن به روزگار پیدایش خط می‌رسد. در این میان، پیدایش هر نوع خط به‌طور رسمی به یکی از بزرگان تاریخ هنر خوشنویسی نسبت داده شده است؛ اما باید دانست پیدایش هر نوع خط، محصول تجربه جمعی بوده است و شکل‌های اولیه هر خط پیش از اینکه به‌طور رسمی ابداع و ثبت شود، وجود داشته است.

نمونه استفاده از خط کوفی برای تزیین پارچه

نمونه استفاده از خط کوفی برای تزیین بناها

نمونه استفاده از خط کوفی برای تزیین ظروف

خط کوفی: شکل‌هایی از خطوط، پیش از اسلام در حجاز رواج داشتند، اما پس از اسلام به حوزه‌های تحت نفوذ جهان اسلام نیز راه پیدا کردند و هندسه کامل‌تری یافتند. مجموع این شکل‌ها در شهر کوفه بیشترین تغییر و تکامل را پیدا کرد و به خط کوفی مشهور شد.

خط کوفی، که با ورود اسلام به ایران جانشین خط پهلوی و اوستایی شد تا قرن سوم هجری و کمی بعد از آن برای نگارش به کار می‌رفت اما از قرن پنجم، بیشتر در کتیبه‌نگاری، تزیین ظرف و پارچه و ... به کار گرفته می‌شود.

خط کوفی قدیمی‌ترین نوع خوشنویسی است که تا امروز هم از آن استفاده می‌شود. در تعریف تخصصی این خط می‌گویند: خط کوفی خطی است که یک دانگ آن دور و پنج دانگ آن سطح است. به شکل زیر توجه کنید.

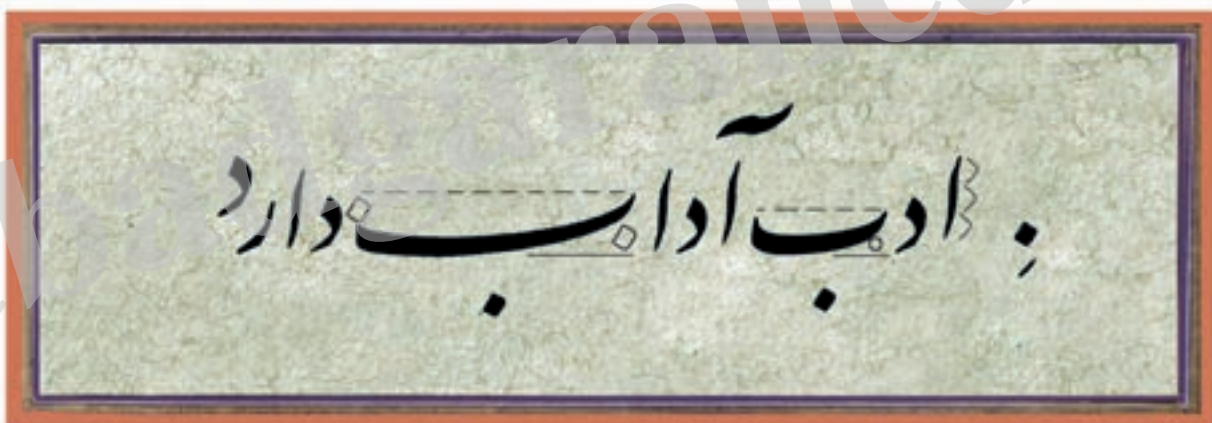
به سطر زیر توجه کنید. آیا تا به حال مشق^۱ خوشنویسی کرده‌اید؟ آیا می‌دانید چند نوع مشق خوشنویسی وجود دارد؟

مشق خوشنویسی سه نوع است: مشق عملی، مشق نظری و مشق خیالی.
مشق عملی همان نوشتن و تمرین کردن است.
مشق نظری نگاه کردن به خط خوب و به خاطر سپردن شکل‌ها و اندازه‌های حروف و کلمات است.
مشق خیالی فکر کردن به اینکه چگونه و با چه ترکیب و شکلی بنویسیم. مشق خیالی به مراحل بالای خوشنویسی مربوط است و در این مرحله شما به آن نیاز ندارید.

خوشنویسی کنید

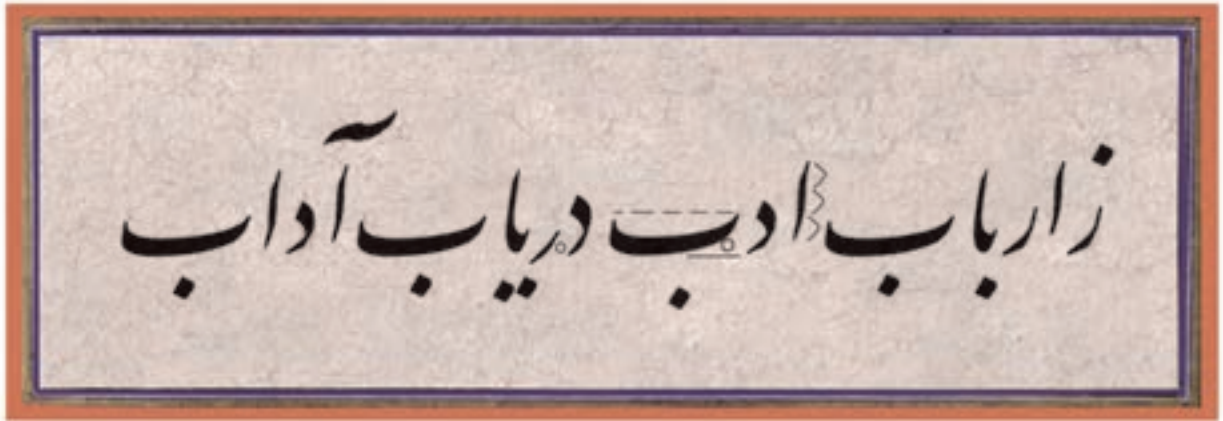
در این مرحله بیشترین وقت را برای مشق عملی صرف، و سعی کنید این کار را پیوسته انجام دهید. در اوقاتی که فرصت کافی برای نوشتن ندارید، مشق نظری کنید؛ یعنی به سرمشق نگاه کنید و بکوشید حالت‌ها و شکل حروف و کلمات و اندازه آنها را به خاطر بسپارید.

سرمشق شماره ۱

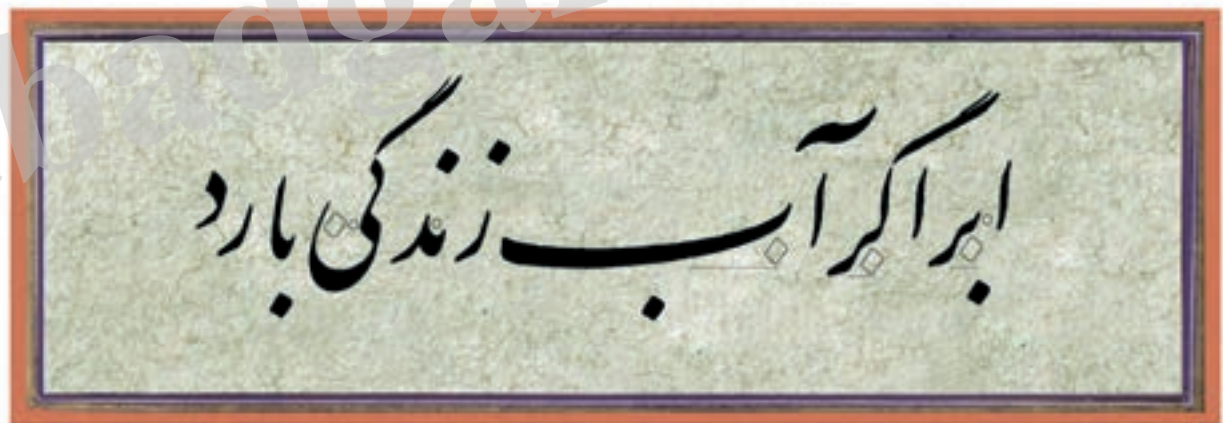

ادب آداب دارد

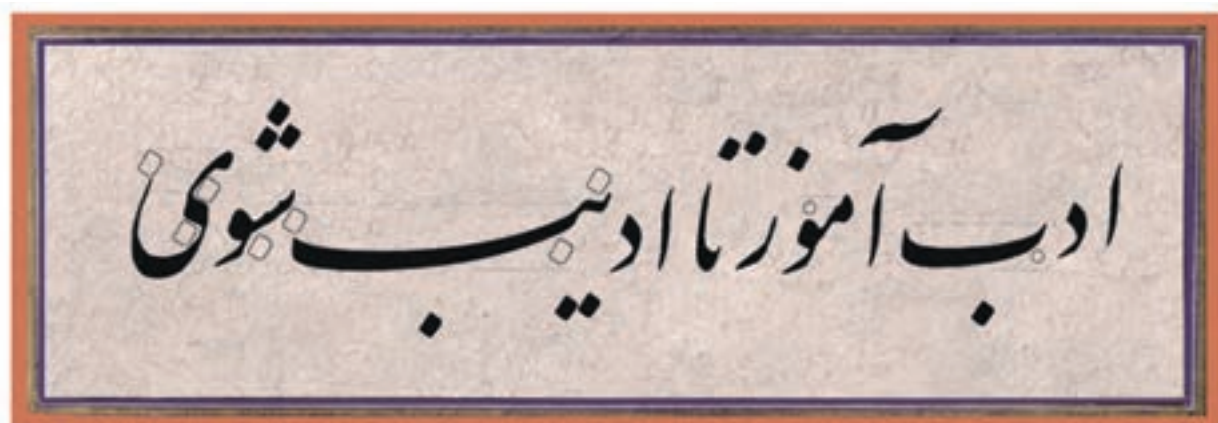
۱- در خوشنویسی به تمرین کردن و نوشتن از روی خط استاد مشق می‌گویند.

زارباب ادب دریاب آداب

ابر اگر آب زندگی بارد

ادب آموزتا ادیب شوی

abadgaran.edu.ir

خود ارزیابی

- در هر مصرع از سرمشق هایی که نوشته اید، چند کشیده وجود دارد؟
- کاربردهای خط کوفی را نام ببرید.

تجربه های بیشتر

- از روی سرمشق به دقت تمرین کنید و نمونه بهتر را به معلم نشان دهید.
- سعی کنید نمونه خط تحریری را با رعایت تناسب و اندازه ها بنویسید.

هو الموقر الميرزا
بسم الله الرحمن الرحيم
تَيْمَنًا وَنَبْرًا بِذِكْرِ مَنْ جَرَى مِنْ حُكْمِهِ الْقَلَمُ
أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَانٍ بِذِي سَلَامٍ مَزَجَتْ دَمْعًا
جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدِيمٍ أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ
كَأْظَمَةٍ وَأَوْمَضَ الْبُرُوقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ ضَمِّ
فَمَا لِعَيْدِكَ إِنْ قُلْتُ أَكْفَفَاهِمَتَا وَمَا
لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتُ اسْتَفِيقُوا بِهَامٍ اِجْتَسَبُ الصَّبَّ
أَنَّ اجْتَبَ مِنْكُمْ مَا بَيْنَ مَنْبَجِهِ مِنْهُ وَمُضْطَرِ
لَوْلَا الْهُوَى لَمْ تَرَوْا دَمْعًا عَلَى طَلَلٍ وَلَا ارْتَقَتْ
لِذِكْرِ الْبَانَ وَالْعِلْمَ فَكَيْفَ تَنْكَرُ جَابِعًا بَعْدَ
مَا شَهِدَتْ بِهِ عَلَيْكَ عُدُولَ الذَّمِّعِ وَالسَّقَمِ

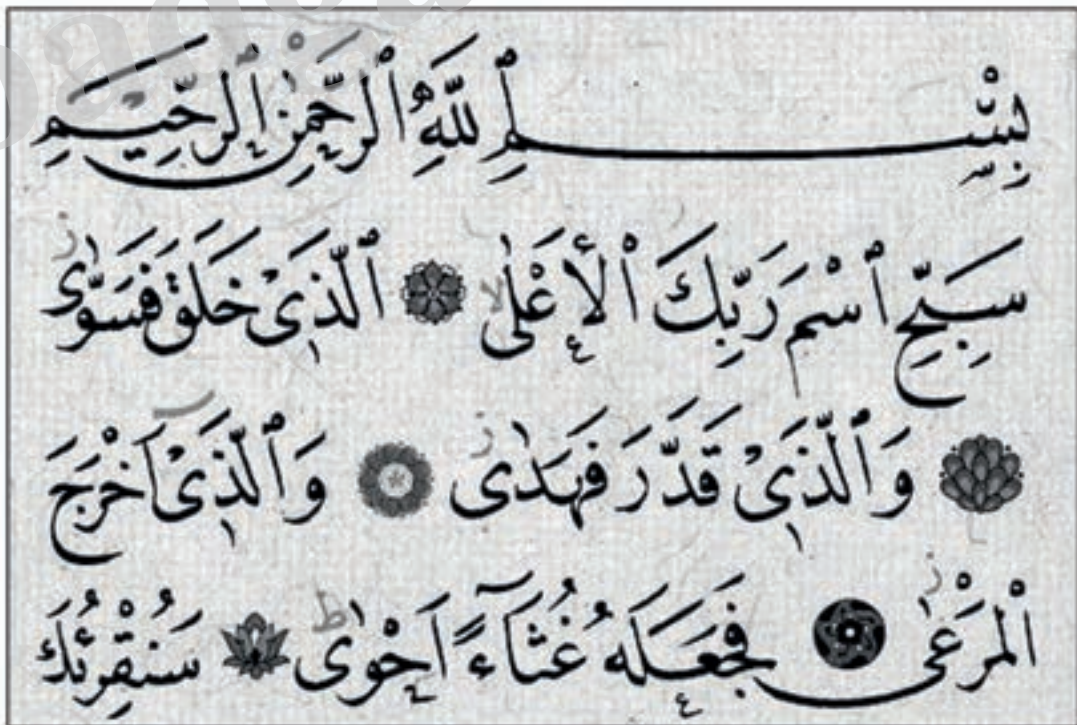
معرفی خط نسخ و مشق خوشنویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- خط نسخ را بشناسید.
- مفهوم سطر نویسی را درک کنید.
- در سطر نویسی مهارت بیشتری پیدا کنید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آن نگهداری کنید.

فکر کنید

در درس گذشته با خط کوفی آشنا شدید. آیا نمونه‌های دیگر از گونه‌های خوشنویسی را می‌شناسید؟ به نمونه خوشنویسی زیر دقت کنید؛ آیا می‌دانید چه نوع خطی است؟

ابوعلی محمدبن علی فارسی معروف به اِبْنِ مُقْلَه (۳۲۸-۲۷۲ ق) خط نسخ را با الهام از خط کوفی پدید آورد. خط نسخ به دلیل آسانی در خواندن و نوشتن به تدریج جای خط کوفی را در نگارش گرفت و تا امروز، که نزدیک به هزار سال از پیدایش خط نسخ می‌گذرد، هیچ خطی به اندازه این خط در نگارش به‌ویژه نگارش قرآن کریم، مورد استفاده قرار نگرفته است.

خط نسخ را این‌گونه تعریف می‌کنند که دو دانگ دور و چهار دانگ سطح دارد و ارتفاع کلمات آن زیاد نیست. خط نسخ یک کرسی دارد.

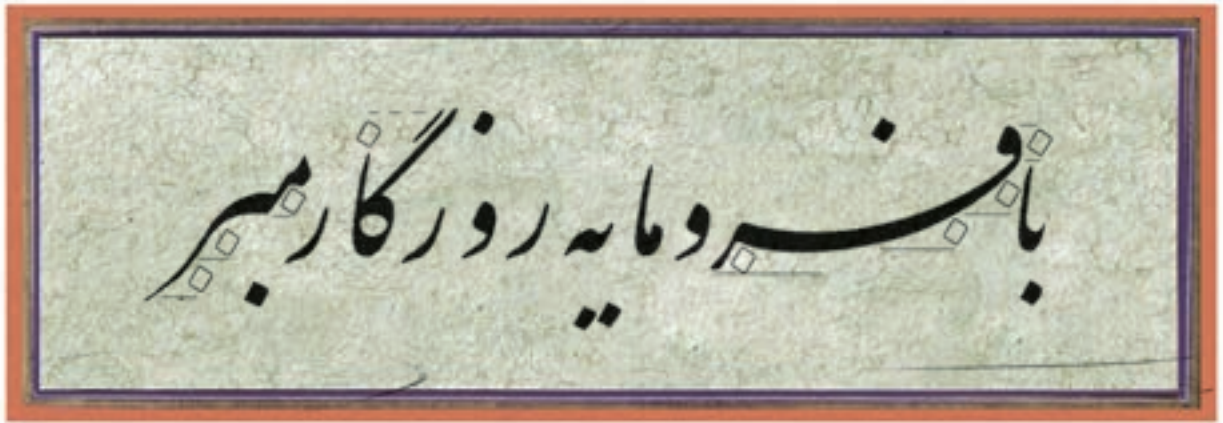

خوشنویسی کنید

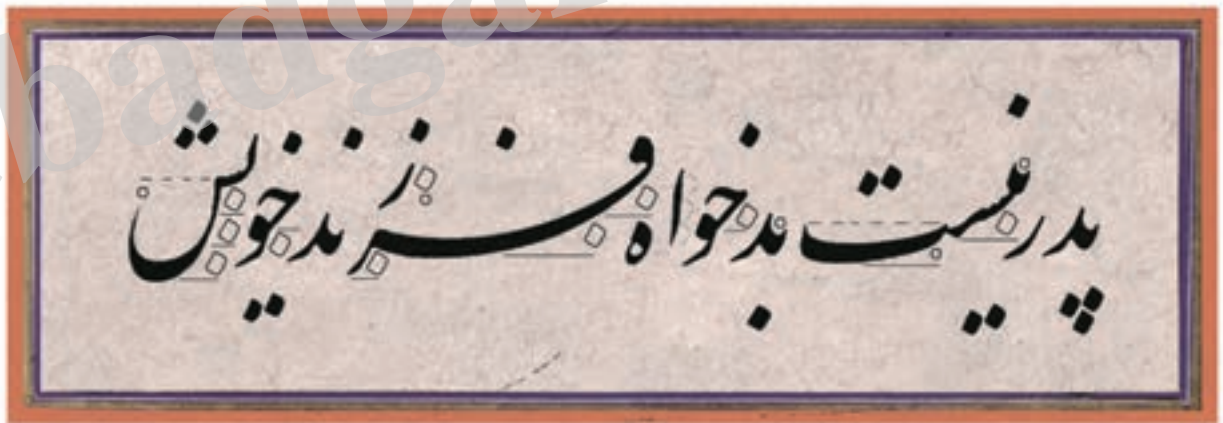
اولین شکل در آموزش خوشنویسی، سطرنویسی است که اهمیت بسیاری دارد و پایه تمامی قالب‌های دیگر خوشنویسی است. سطرنویسی از سطرهایی با کلمات ساده آغاز می‌شود. در تحریر سرمشق‌ها علاوه بر خوشنویسی با قلم، شکل تحریری (خط ریز) سرمشق نیز آمده است و شما هم‌زمان هر دو شکل را خواهید آموخت.

توجه: لوازم خوشنویسی در خوب نوشتن نقش مهمی دارند؛ پس برای نوشتن از ابزار بهتر استفاده کنید. برای تمرین خط درشت از ابزار خوشنویسی (قلم و مرکب) و برای تمرین خط تحریری فقط از مداد معمولی یا خودنویس استفاده کنید.

از روی سرمشق‌ها، مشق خوشنویسی عملی و نظری کنید.

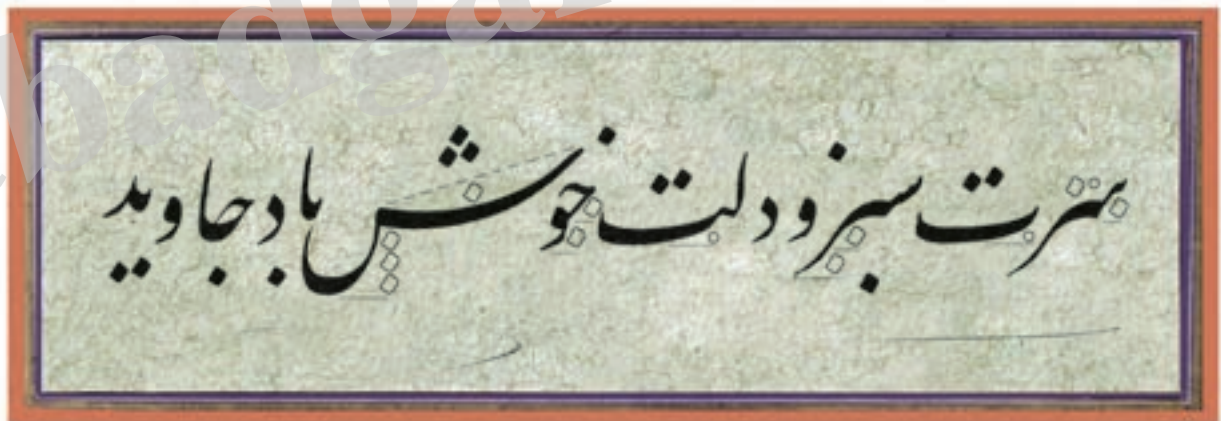
بایسرومایه روزگار مبر

پدر نیست بدخواه منم ندخوش

بهرس از زبردستی و زکار

مهرت بسزودلت خوش باد جاوید

خودارزیابی

- با کدام خط بیش از هزار سال است که قرآن نگارش می‌شود؟
- کلمه‌ای که در سطر «سرت سبز و...» برای کشیده انتخاب شده، کدام است؟
- آیا می‌توان برخی سرمشق‌ها را با ترکیب دیگری نیز نوشت؟ یک مورد را بنویسید.

تجربه‌های بیشتر

- از روی سرمشق به دقت تمرین کنید و نمونه بهتر خود را با نمونه‌های سایر دانش‌آموزان مقایسه کنید.
- سعی کنید نمونه‌های خط تحریری سرمشق‌ها را با رعایت تناسب بنویسید.
- آیا در منزل کتاب‌هایی دارید که با خط نسخ نوشته شده باشند؟ نام آنها را فهرست کنید.

abadgaran.edu.ir

خط ثالث / محمد حسن بیوکی (رضوان) / حرم مطهر رضوی

معرفی خط ثلث و مشق سطر نویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

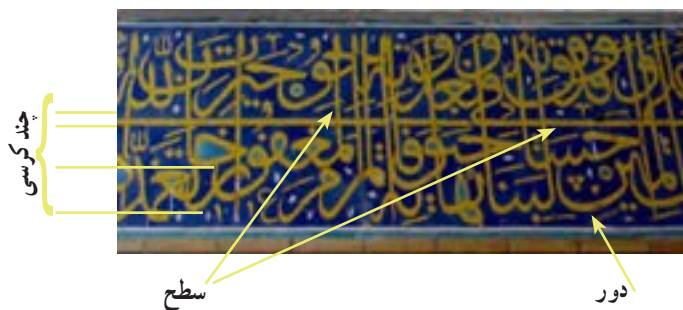
- خط ثلث را بشناسید.
- در خوشنویسی حروف و کلمات ارائه شده در این درس، مهارت نسبی پیدا کنید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آن نگهداری کنید.

فکر کنید

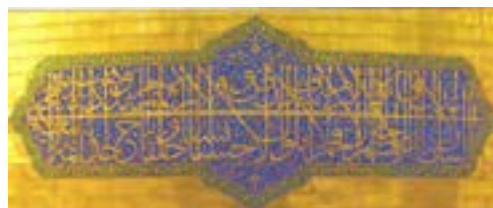
به نمونه خوشنویسی زیر توجه کنید. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین این خط و خط نسخ مشاهده می‌کنید؟

خط ثلث: این خط به خط نسخ شباهت زیادی دارد؛ با این تفاوت که در آن، کلمات ارتفاع و پیچ و تاب بیشتری دارند و ممکن است با چند کرسی نوشته شوند. در تعریف خط ثلث گفته‌اند دو دانگ دور و چهار دانگ سطح دارد. یعنی دو بخش آن دور و چهار بخش آن سطح است. بیشترین کاربرد این خط در کتیبه‌نگاری آیات و احادیث و نیز در معماری است.

این مُثَلّه با نبوغ سرشار خود علاوه بر خط نسخ، پنج خط دیگر به نام‌های ثلث، مُحَقَّق، رِیْحَان، رِقَاع و توقیع را هم به وجود آورد و به پدیدآورنده خطوط شش‌گانه شهرت یافت.

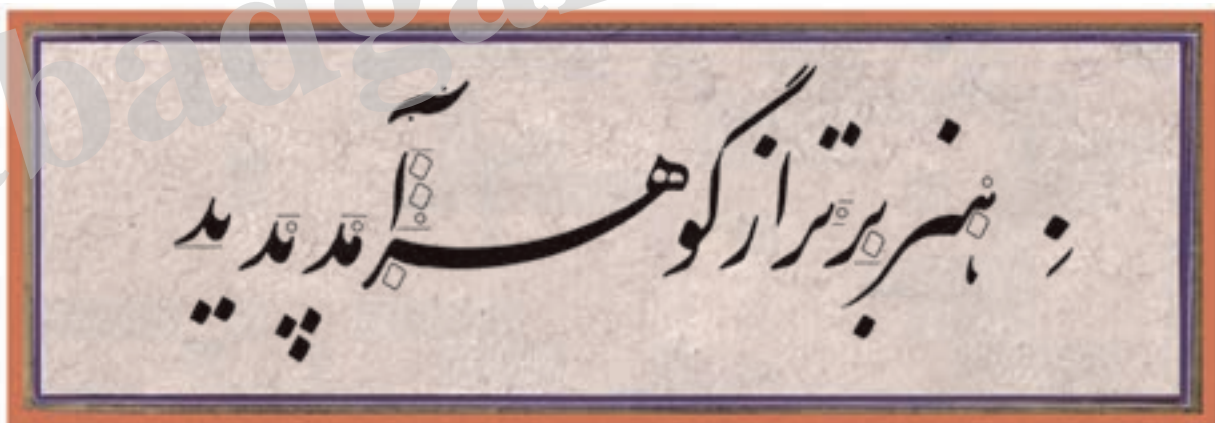

استفاده از خط ثلث در کتیبه‌نویسی بناها

خوشنویسی کنید

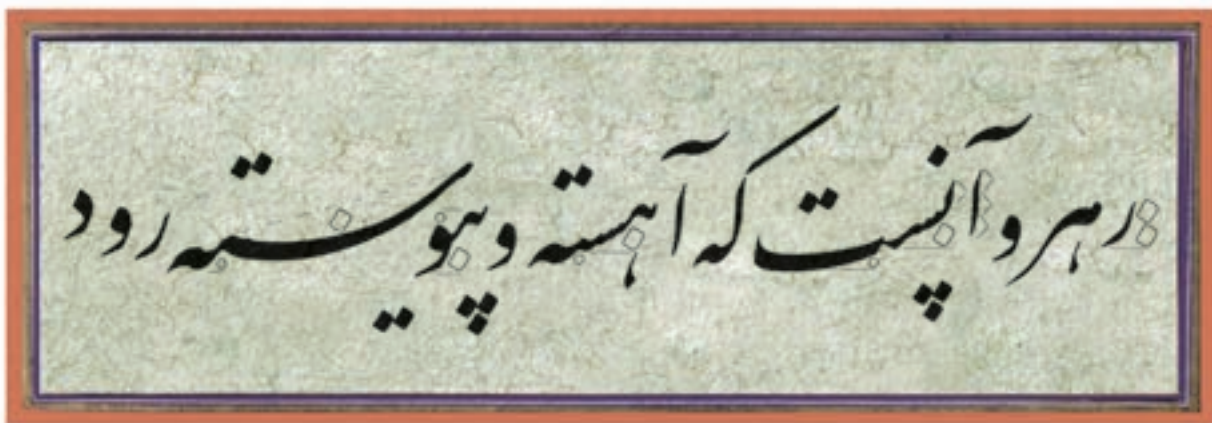
با دقت در سرمشق‌های زیر در هر جلسه یکی از آنها را مشق کنید.

سرمشق شماره ۹

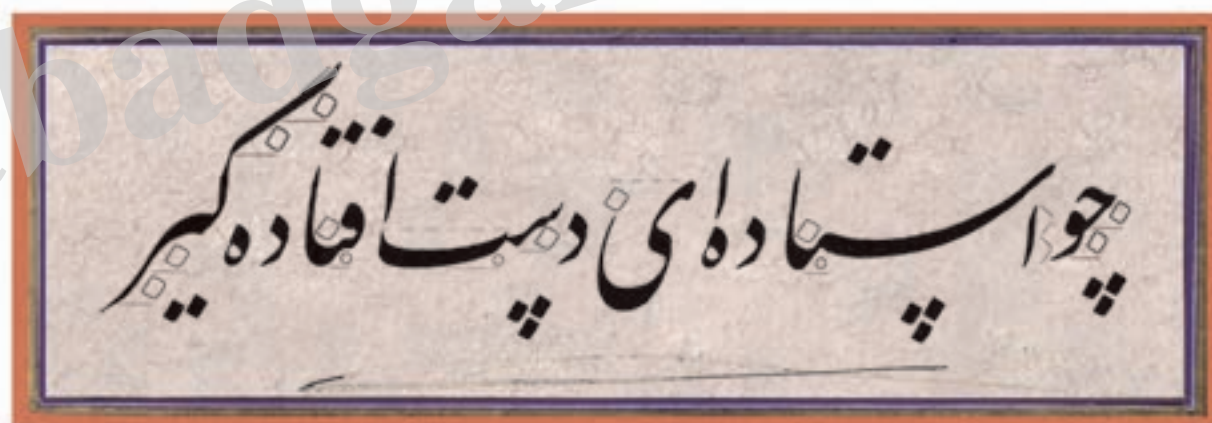

هزبرتر از کوه آید پدید

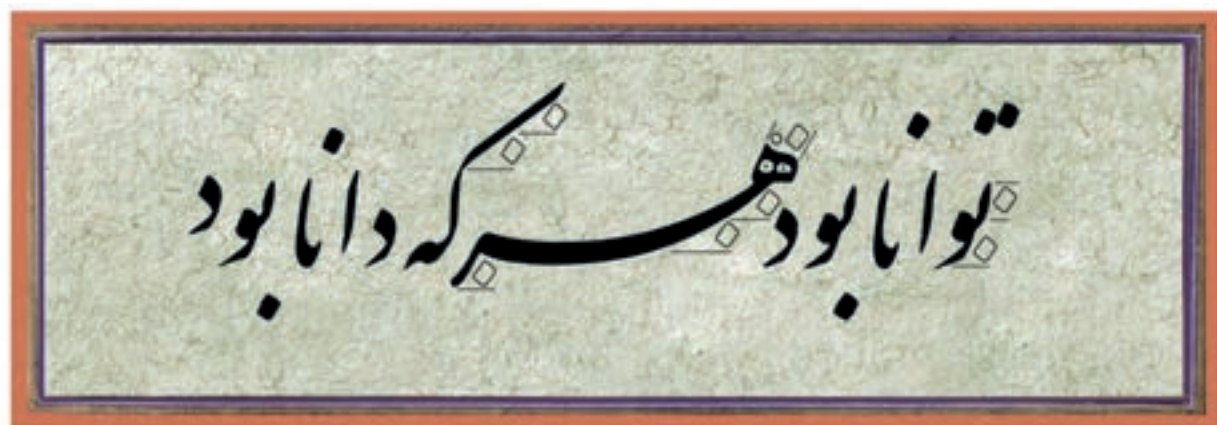
۱- به خطوط شش‌گانه «اقلام سته» نیز می‌گویند.

رهر و آنست که آهسته و پیوسته رود

چو استاد ای دست افتاده گیر

توانا بود هر که دانا بود

abadgaran.edu.ir

خودارزیابی

- فرق خط نسخ و خط ثلث چیست؟ یک مورد را بیان کنید.
- شیب سرکج چند نقطه است؟

تجربه های بیشتر

- سعی کنید چند کلمه مشابه کلمات سرمشق هایی که تا امروز داشته اید، بیابید و با توجه به آموخته های خود خوشنویسی کنید.
- سعی کنید نمونه خط تحریری سرمشق ها را با رعایت تناسب بنویسید.
- آیا در محله شما مسجد، زیارتگاه یا بنایی هست که کتیبه خط ثلث داشته باشد؟ چند عکس از کتیبه های خط ثلث در محیط اطراف خود تهیه کنید و به هم کلاسی هایتان نشان دهید.

الْعَلَى الْعَظِيمِ تَكَادُ السَّمَوَاتُ

يَنْفَطِرُ زَمْرًا مَفُوقَهُنَّ وَالْمَلَائِكَةُ

يَسْجُدُونَ لِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ

لِمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِنْ أَرَادَ اللَّهُ هُوَ الْعَفْوُ

الرَّحِيمِ وَالَّذِينَ لَا تَخَدُّوا مِرْدُونَهُ

درس چهارم

معرفی خط محقق و مشق خوشنویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- خط محقق را بشناسید.
- در خوشنویسی حروف و کلمات مرکب و ساده، مهارت نسبی پیدا کنید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آن نگهداری کنید.

فکر کنید

به تصویر زیر توجه کنید. آیا خط مورد استفاده برای خوشنویسی این قطعه با انواع خط‌هایی که تاکنون با آنها آشنا شده‌اید، شباهت دارد؟

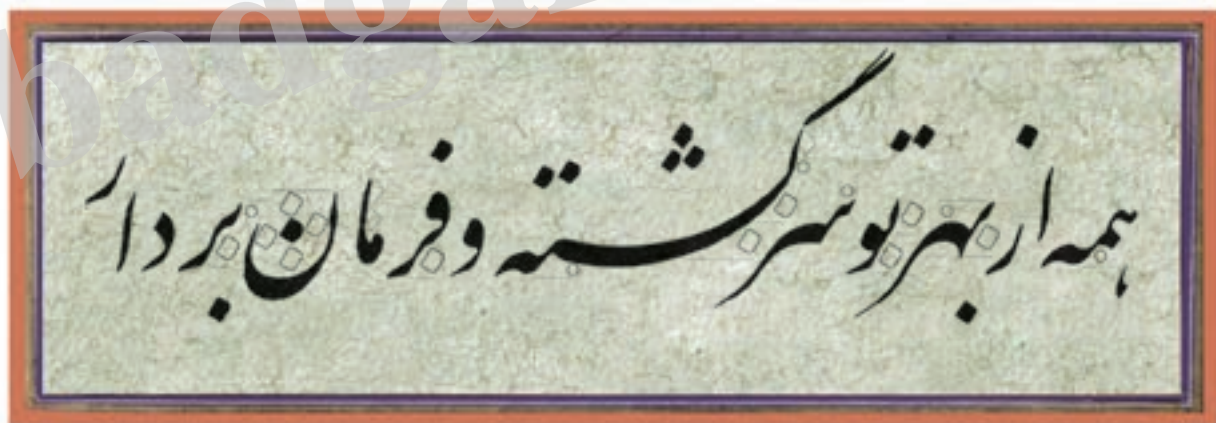
یکی دیگر از خطوط شش گانه، خط محقق است. محقق خطی است با اندام درشت و فاصله‌های منظم و ساده و یکدست. نگارش قرآن کریم، کتابت متون ارزشمند، خلق قطعات هنری و کتیبه‌های زیبا از کاربردهای خط محقق است. برای تعریف خط محقق باید گفت خطی است که یک دانگ و نیم دور و چهار دانگ سطح دارد.

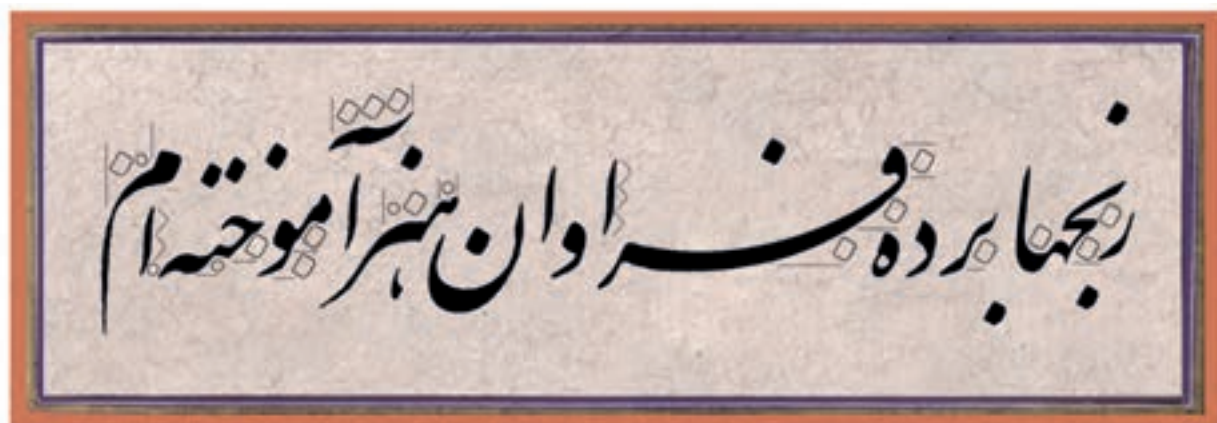
خوشنویسی کنید

از روی سرمشق‌های زیر مشق کنید.

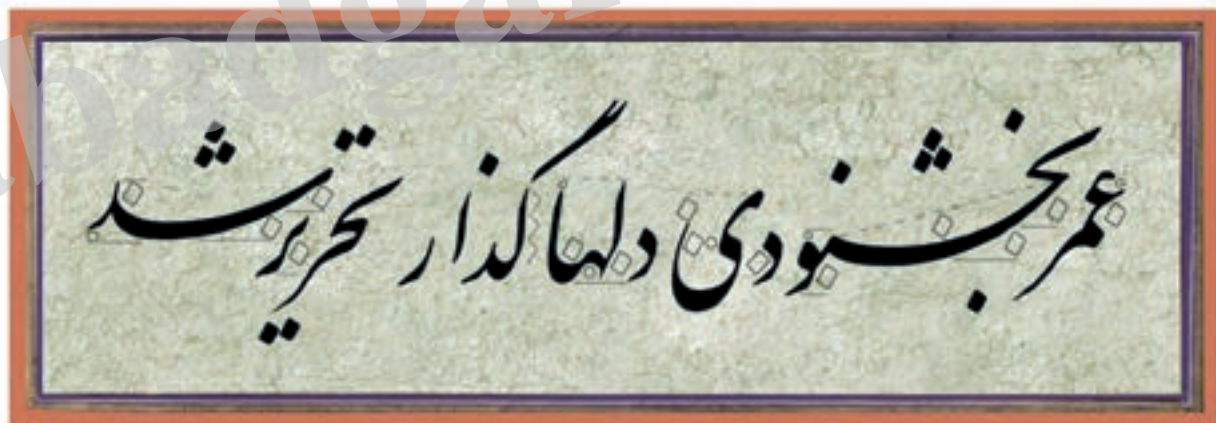
سرمشق شماره ۱۳

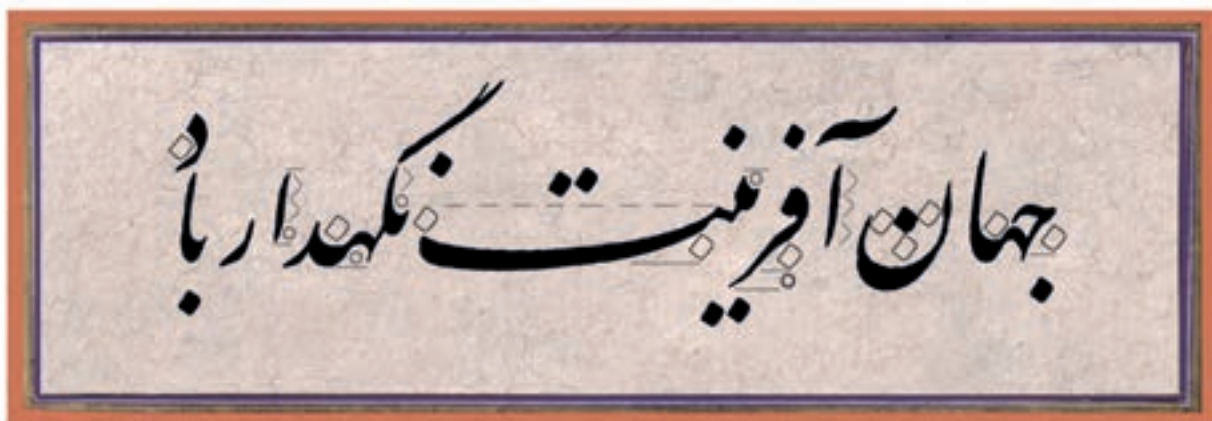
همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار

رب چهار برده فسنه اوان مهر امون ختم ام

عمر بخشودی دلهما گذار تحریر شد

جهان آفرینت نگیندار با

abadgaran.edu.ir

خودارزیابی

- خطوط شش گانه را نام ببرید و بگویید چه کسی آنها را به وجود آورده است.
- در سرمشق‌های این درس، دواير کدام اند؟

تجربه‌های بیشتر

- با دقت و تمرین زیاد، شباهت خط خود را به سرمشق بیشتر کنید.
- با رعایت تناسب، نمونه خط تحریری را نیز تمرین کنید.
- چند گونه خط در درس‌ها معرفی شده است؟ آنها را نام ببرید. چند نمونه دیگر از انواع خط را پیدا، و به دوستانتان معرفی کنید.

بخش سوم

هنرمای سنتی

فصل اول
طراحی سنتی

فصل دوم
گلیف بافی

فصل سوم
سفالگری

فصل اول: طراحی سنتی

درس اول

طراحی سنتی چیست؟

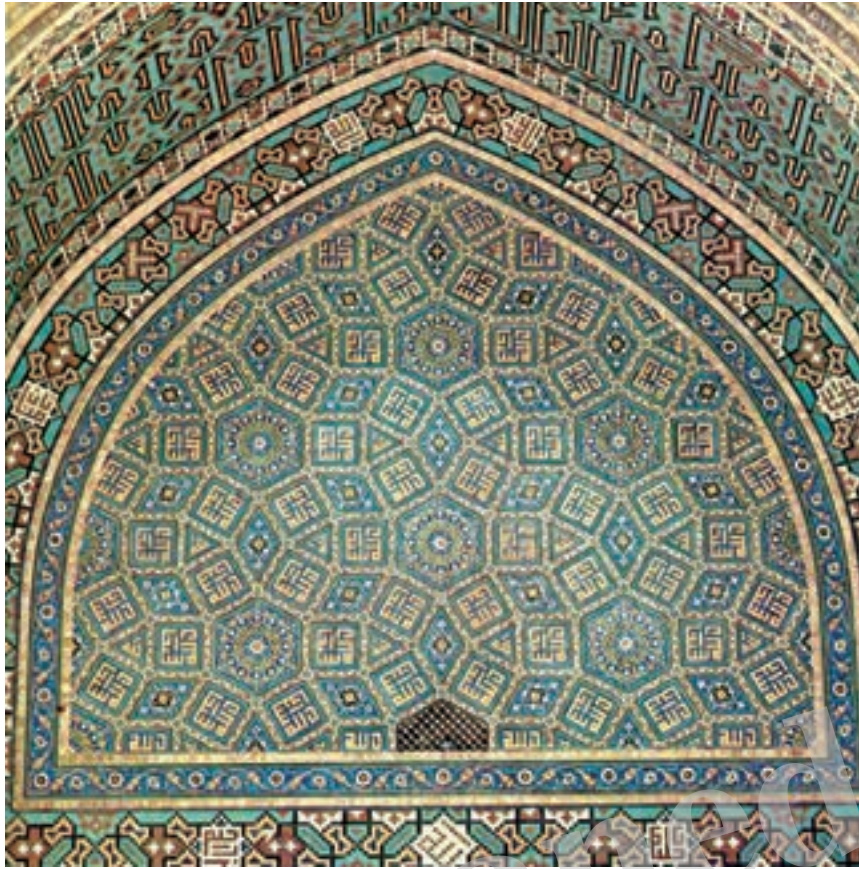
- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید.
- به زیبایی‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.
- مفهوم طراحی سنتی را درک کنید.
- طرح‌های هندسی و طرح‌های غیر هندسی را تشخیص دهید.
- طرح ساده شده اشیا و پدیده‌های طبیعی را بکشید.
- بتوانید در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- نیازها، استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آن نگهداری کنید.

فکر کنید

به تصویر مسجد گوهرشاد در صفحه بعد نگاه کنید. آیا می‌دانید چه هنرهایی در ساخت این شاهکار فرهنگی - هنری مورد استفاده قرار گرفته است؟

آثار هنری، بازتاب فرهنگ و اعتقادات هنرمندان هستند. هنرمندان برای آفرینش آثار هنری علاوه بر باورها و اعتقادات خود از طبیعت الهام می‌گیرند. طبیعت زیباترین مخلوق الهی است.

هنرمندان ایرانی ابتدا با ساده کردن شکل پدیده‌های پیرامون خود (گل‌ها، درختان، پرندگان و حیوانات دیگر، خورشید و...) طرح‌های زیبایی به وجود آورده، و سپس آنها را روی مواد مختلف اجرا کرده‌اند. به مرور زمان، طراحان، بافندگان و سازندگان اشیا طرح‌های بیشتر و گوناگون‌تری طراحی کرده‌اند که نسل به نسل مورد استفاده قرار گرفته و اکنون به دست ما رسیده است.

کاشی کاری مسجد گوهرشاد در مشهد مقدس

به شکل های زیر نگاه کنید، روی سفال های متعلق به دوران پیش از اسلام چه نقش هایی می بینید؟

بشقاب سفالی، کشف شده در شهر سوخته سیستان و بلوچستان،
موزه ایران باستان

ظرف سفالی، کشف شده در گودین تپه (اطراف کرمانشاه)،
موزه ایران باستان

به نمونه هایی از طرح های ساده شده الهام گرفته از طبیعت در آثار هنری ایران پیش از اسلام دقت کنید.

خطوط موج دار، نمودار آب،
نقشی از سفال شوش

صفحه شطرنجی، نمودار زمین
کشاورزی، نقشی از سفال شوش

ماهی، نقشی از سفال شهر سوخته

نقش بز، برگرفته از سفالینه های
دوران ایران باستان

نقوش مختلف هندسی در سفالینه های پیش از تاریخ

بسیاری از این نقش‌ها پس از اسلام و بر اساس اعتقادات هنرمندان مسلمان تغییر شکل یافته و با تنوع بیشتر در آثار هنری مختلف مورد استفاده قرار گرفته‌اند. طرح‌های مختلف در هنرهای اسلامی به دو بخش طرح‌های هندسی (مثل ستاره هشت پر) و طرح‌های غیرهندسی (مانند نقوش اسلیمی و ختایی) تقسیم می‌شوند.

طراحی کنید

سعی کنید طرح ساده شده پدیده‌های طبیعی محیط اطراف خود را بکشید. طرح‌های خود را با نمونه‌های طبیعی آنها مقایسه، و شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان را بیان کنید.

مجموعه رشته‌های هنری، که این طرح‌ها و نقش‌ها در آنها مورد استفاده قرار می‌گیرند، هنرهای سنتی نامیده می‌شوند که شامل بخش عظیمی از رشته‌های هنری ایران‌اند. در این هنرها، طرح‌ها و نقش‌های ذهنی مشابه، تکرار و با مواد مختلف اجرا می‌شوند؛ مثل بته جقه که از آن در قالی‌بافی، کاشی‌کاری، قلم‌زنی روی فلز، و رشته‌های دیگر هنرهای سنتی استفاده می‌شود. امروزه در طراحی سنتی، هم از طرح‌ها و نقشه‌های قدیمی استفاده می‌کنند و هم با ایجاد تغییراتی در شکل‌ها و رنگ‌های این نمونه‌های قدیمی و حفظ ویژگی‌های آنها نقش‌های جدیدی ارائه می‌کنند. در طراحی سنتی، هنرمندان با الهام از طبیعت و خیال، انواع نقش‌ها و طرح‌های زیبا را در رشته‌های هنری مختلف مانند کاشی‌کاری، قالی‌بافی و ساخت اشیاء به وجود می‌آورند. بنابراین، طراحی، فقط کشیدن خط و نقش روی کاغذ، دیوار، اشیاء و هر سطح دیگر با ابزارهای مختلف نیست بلکه هنرمندان با ارائه افکار، طرح‌ها و نقشه‌های جدید، هنرهای سنتی را زنده نگه می‌دارند.

در طراحی سنتی، هنرمند طرح و نقش خاصی را که در خیالش شکل می‌گیرد، روی کاغذ اجرا می‌کند تا برای تهیه اثر جدیدی مورد استفاده قرار گیرد. در هنرهای سنتی گاه هنرمند نقشه خاصی را طراحی می‌کند تا افراد دیگری آن را اجرا کنند (مانند بافتن قالی از روی نقشه) و گاه طراحی و اجرای اثر را خود به عهده دارد (مانند قلم‌زنی روی فلز).

خودارزیابی

از بخشی از طرح‌ها و نقش‌های سنتی قالی، کاشی و دیگر آثار هنری ایران که در محیط زندگی‌تان می‌بینید، طراحی کنید.

تجربه‌های بیشتر

- از حیوانات مختلف طرح‌های ساده شده بکشید.
- یکی از نقش‌های سنتی را انتخاب کنید و با تکرار منظم آن در یک صفحه کاغذ، طرح زیبایی ایجاد کنید.
- در مورد هنرهای سنتی تحقیق کنید و با رشته‌های مختلف آن آشنا شوید. آیا در منطقه و محل زندگی شما هنر سنتی خاصی وجود دارد؟

آشنایی با نقش‌های هندسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- در محیط زندگی خود و طبیعت، شکل‌های هندسی و غیر هندسی را بازشناسی کنید.
- با ترکیب شکل‌های مختلف هندسی، طرح‌های ساده‌ای از پدیده‌ها به وجود آورید.
- مفهوم نقش هندسی را درک کنید.
- نقش‌های هندسی را در آثار هنری ایران تشخیص دهید.
- مهارت استفاده از شکل‌های هندسی را برای طراحی نقش‌های هندسی به دست آورید.
- نیازها، استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آنها نگهداری کنید.

فکر کنید

میان شکل‌های هندسی و غیر هندسی چه تفاوتی وجود دارد؟ برای هر کدام نمونه‌هایی بیان

کنید.

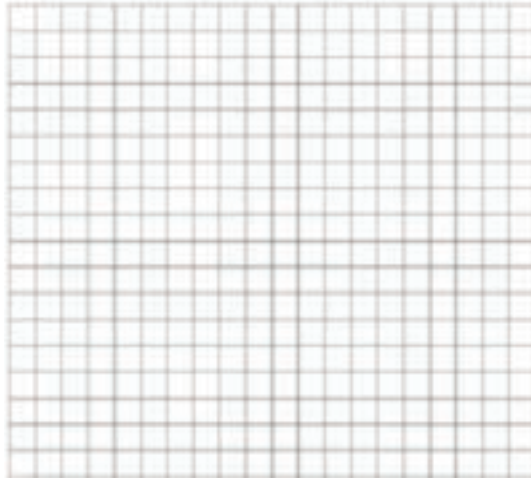
نمونه طرح غیر هندسی (بته جقه)

نمونه طرح هندسی

طراحی کنید

سعی کنید با ترکیب شکل‌های هندسی مختلف (مربع، دایره، مثلث، مستطیل، لوزی و ...)، طرح‌ها و شکل‌های گوناگونی به وجود آورید. این کار را روی کاغذ شطرنجی انجام دهید.

آیا می‌توانید این نقش‌ها را در اندازه‌های کوچک‌تر و بزرگ‌تر بکشید؟
نمونه‌های ترکیب شکل‌های هندسی را در آثار هنری ایران جست‌وجو کنید.
در تصاویر زیر، شکل ساده شده چه چیزهایی را می‌بینید؟

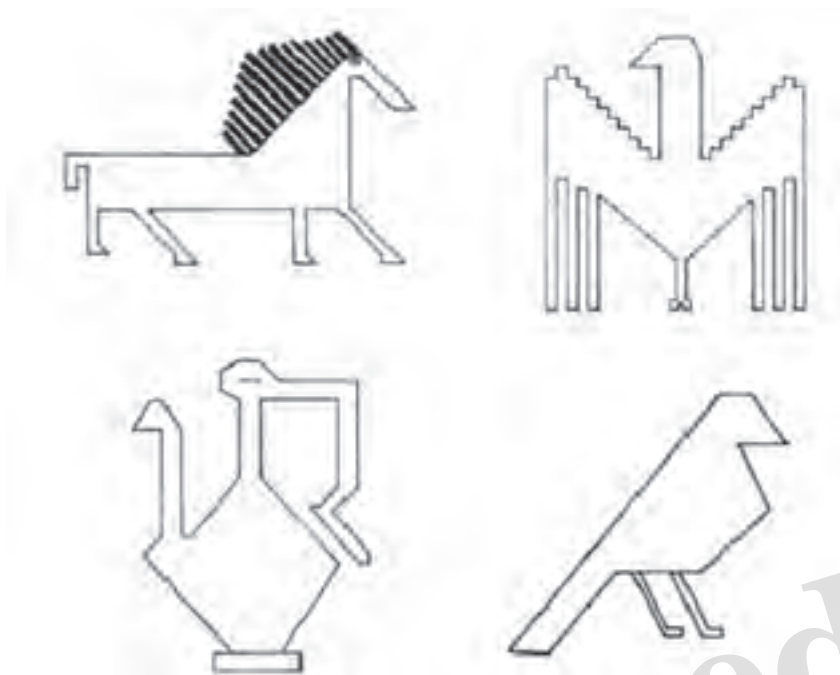

نمونه‌ای از نقش گلیم ایرانی - گلیم کرمان

برشی از نقش گلیم ایرانی - گلیم کرمان

به نقش‌های زیر به دقت نگاه کنید. هر یک از آنها از ترکیب کدام شکل‌های هندسی به وجود آمده است؟

نقوش هندسی به کار رفته در گلیم‌های ایران

به نقش‌هایی که از ترکیب شکل‌های هندسی، به وجود می‌آیند، نقش هندسی می‌گویند.

خودارزیابی

با استفاده از شکل‌های هندسی، پدیده‌های مختلف مثل گل، پرنده، گلدان و قوری را به صورت نقش‌های هندسی طراحی کنید.

تجربه‌های بیشتر

- با تکرار منظم یک نقش هندسی روی کاغذ، طرحی زیبا ایجاد، و آن را به دلخواه رنگ آمیزی کنید.
- یک نقش هندسی را چند بار روی کاغذ تکرار، و هر بار آن را با رنگ‌های متفاوتی رنگ آمیزی کنید. در مورد تنوع نقش‌های رنگی با هم کلاسی هایتان گفت‌وگو کنید.
- سعی کنید با تا کردن و برش دادن کاغذهای رنگی، نقش‌های هندسی متنوعی ایجاد کنید. ابتدا از طرح‌هایی استفاده کنید که تاکنون با آنها آشنا شده‌اید.

طراحی گره

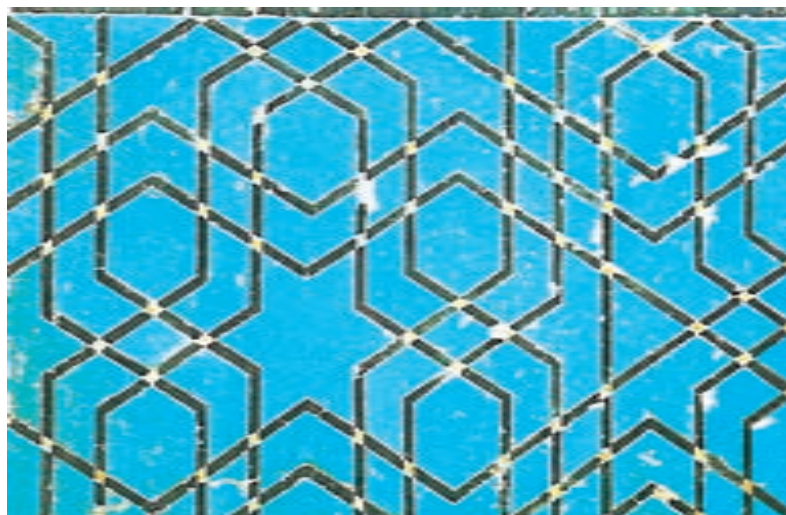
در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید.
- مفهوم گره را درک کنید.
- با استفاده از شکل‌های هندسی، گره‌ها را طراحی کنید.
- گره‌ها را در آثار هنری ایران تشخیص دهید.
- مفهوم «واگیره» را درک کنید.
- واگیره‌ها را در آثار هنری ایران بازشناسی کنید.
- تفاوت بین گره‌ها و واگیره‌ها را تشخیص دهید.
- به میراث فرهنگی - هنری خود علاقه پیدا کنید و به آن احترام بگذارید.

فکر کنید

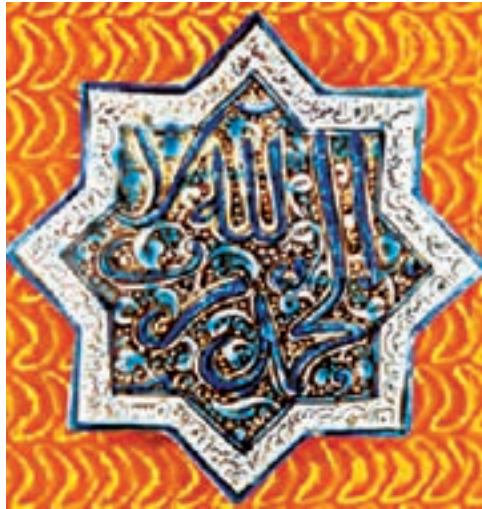
به تصویر کاشی کاری مسجد کبود تبریز نگاه کنید. چه شکل‌هایی را می‌بینید؟ آیا یک شکل را

می‌بینید یا ترکیبی از شکل‌ها و نقش‌های مختلف را؟

کاشی با نقش هندسی، مسجد کبود، تبریز

به این کاشی دقت کنید. چه شکلی دارد؟ آیا نظم هندسی خاصی در آن می‌بینید؟ آیا راه ساده‌ای برای کشیدن آن وجود دارد؟

کاشی سفال هشت گوش زرین فام

طراحی کنید

روی یک کاغذ شطرنجی مربعی بکشید؛ سپس مربع دیگری به همان اندازه را به صورت یک لوزی روی آن بکشید. خطوط میانی را طوری پاک کنید که یک ستاره هشت پر - مانند آنچه در تصویر بالا می‌بینید - ایجاد شود. آیا می‌توانید راه‌های دیگری برای کشیدن این ستاره هشت پر پیدا کنید؟ در این تصاویر به تکرار منظم ستاره‌های هشت پر روی سطوح مختلف دقت کنید؛ با کنار هم قرار گرفتن نقش این ستاره‌ها، شکل جدیدی به وجود آمده است. به این ترکیب منظم هندسی، گره می‌گویند. هنرمندان در طراحی سنتی با استفاده از هندسه انواع گره‌ها را طراحی و اجرا می‌کنند. در رشته‌های مختلف هنری نیز از این نقش‌ها برای تزئین آثار هنری گوناگون استفاده می‌شود.

کاشی‌های منقوش، دوره اسلامی با نقش اختر - چلیپا (شمسه و صلیب)

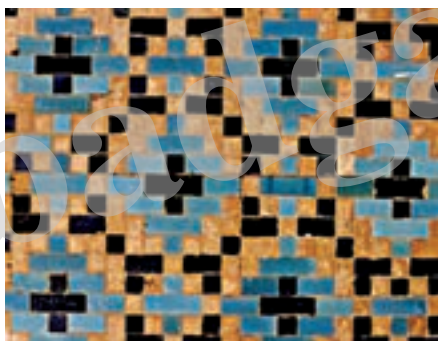
کاربرد گره هشت و چلیپا در نقش سفالگری معاصر

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های طراحی گره، تکرار منظم نقش‌هاست. گاه این نقش‌های تکراری، تمام سطح اثر هنری را می‌پوشانند. به گره یا نقش اصلی، که در یک طرح تکرار می‌شود، «واگیره» می‌گویند. واگیره قسمتی از طرح است که نقش اصلی با تکرار آن به وجود می‌آید. برخی از این نقش‌ها را به راحتی می‌توان روی کاغذ شطرنجی کشید. به تکرار نقش شش ضلعی در این طرح و اثر هنری دقت کنید.

نقش شش — لانه زنبوری، مسجد جامع یزد

واگیره، کوچک‌ترین قسمت هر گره است که در طرح تکرار می‌شود و اغلب در یک سطح مشخص به روش خاصی رسم می‌شود. در تصاویر زیر، بخشی از گره‌های ساده و پیچیده را می‌بینید. چه نقاط مشترکی میان آنها وجود دارد؟ در تصاویر زیر واگیره‌ها را جست‌وجو کنید.

کاربرد گره در هنرهای مختلف سنتی (سفال — آجرکاری — گره چینی و...)

گلیم های شاهسون

کاربرد نقش های هندسی در گلیم

خود ارزیابی

یک واگیره طراحی کنید.

تجربه های بیشتر

- روی یک صفحه کاغذ شطرنجی، تعدادی ستاره هشت پر کنار هم بکشید و آنها را به دلخواه رنگ آمیزی کنید.
- آیا می توانید در خانه، مدرسه و محله خود نمونه هایی از نقش های هندسی را مشاهده کنید؟ از این نقش ها عکس بگیرید و شباهت ها و تفاوت های آنها را بررسی کنید.
- یک سیب زمینی را برش دهید و نقش واگیره را روی آن اجرا کنید. اطراف نقش را با چاقو برش دهید تا یک مهر آماده شود. با این مهر، نقش واگیره را به رنگ های دلخواه چاپ کنید.

فصل دوم: گلیم بافی

درس اول

زیراندازها

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنید.
 - کاربردهای مختلف زیرانداز را بیان کنید.
 - قدیمی‌ترین زیرانداز ساخته دست بشر را بشناسید.
 - زیراندازهایی را که در محل زندگی‌تان تولید می‌شوند، بشناسید.
 - تار و پود را در زیراندازها تشخیص دهید.
 - ویژگی‌های گلیم را بیان کنید.
 - به تاریخ و میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و در حفظ آن بکوشید.

فکر کنید

به نظر شما اولین زیراندازها به چه شکل بوده‌اند؟ آیا می‌دانید بین فرش و قالی چه تفاوتی هست؟

انسان از زمان‌های کهن از برگ درختان برای پوشش، محافظت بدن و نیز به عنوان زیرانداز استفاده می‌کرده است. از خصوصیات زیراندازها، پوشش کف، زیبایی، جلوگیری از سرما و ایجاد بستری نرم و مناسب است.

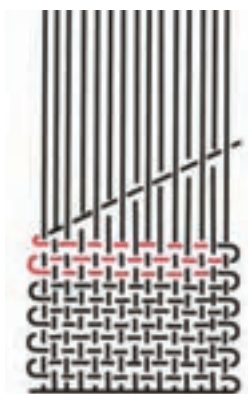
حصیر از قدیمی‌ترین زیراندازهای بشر است که از ساقه‌های نی و به کمک دست و ابزارهای ساده دستی بافته می‌شود.

آیا زیراندازهای مخصوص محل زندگی خود را می‌شناسید؟ از این زیراندازها عکس بگیرید و درباره آنها با یکدیگر صحبت کنید.

حصیر، گلیم، جاجیم، نمد و قالی انواع زیراندازهایی هستند که ما برای پوشاندن کف محل زندگی خود از آنها استفاده می‌کنیم.

اولین نمونه‌های زیرانداز، بافتی ساده داشتند؛ به تدریج، شیوه بافت پیشرفت کرد و انسان با استفاده از تار و پود در بافت و تغییر رنگ پودها، اولین نقش‌های ساده را بافت. گلیم بافی یکی از شیوه‌های ساده بافت است.

کاربرد شیوه بودگذاری در گلیم بافی

آیا می‌دانید که یکی از قدیمی‌ترین دست بافته‌های جهان متعلق به کدام سرزمین است و در کجا نگهداری می‌شود؟

نمونه بافته شده از روی فرش کهن پازیریک

از قدیمی‌ترین دست بافته‌های جهان، یک قطعه قالی و نمد ایرانی مربوط به دوره هخامنشی است که در منطقه‌ای به نام پازیریک در روسیه در یک مقبره یخ زده کشف شده است. این زیراندازها، که به قالی و نمد پازیریک معروف‌اند- اکنون در موزه ارمنستان روسیه نگهداری می‌شوند.

تجربه کنید

با دقت در نمونه‌های گلیم در تصاویر زیر، نقش‌ها و رنگ‌ها را باهم مقایسه کنید.

گلیم آذربایجان

گلیم لری

گلیم کردستان (سنندج)

خودارزیابی

در تصاویری که در بالا می‌بینید، نقش گلیم‌ها چه ویژگی‌هایی دارند؟

تجربه‌های بیشتر

- از انواع گلیم‌های در دسترس، عکاسی کنید و درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

ابزار، وسایل و مواد گلیم بافی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- اصطلاحات مورد استفاده در گلیم بافی (دار، چله پیچی، تار، پود، نخ چله) را بشناسید.
- انواع دار را بشناسید.
- انواع نخ چله را بشناسید.
- دار را برای گلیم بافی آماده کنید (چله پیچی).
- بتوانید گلیم ببافید.
- در مورد کارهای هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- نیازها، استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسید.
- از محیط پیرامون خود درک درستی به دست آورید.
- به تاریخ و میراث فرهنگی - هنری خود علاقه پیدا کنید و به آنها احترام بگذارید.

فکر کنید

آیا تا به حال روش گلیم بافی را از نزدیک دیده‌اید؟
آیا در شهر شما هنر گلیم بافی وجود دارد؟
به یک قاب عکس چوبی نگاه کنید؛ آن را با وسیله‌ای مقایسه کنید که در تصویر روبه‌رو می‌بینید. چه شباهت‌هایی دارند؟ به این وسیله، دار می‌گویند. از دار در گلیم بافی و قالی بافی استفاده می‌شود.

چگونگی چله‌کنی گلیم

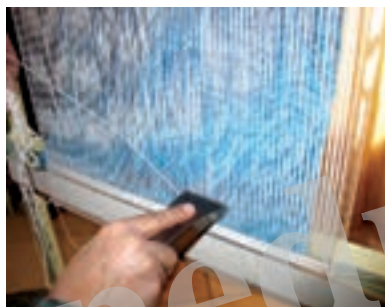
گلیم ساده ببافید : می‌توانید از یک قاب عکس یا چارچوبی که خود می‌سازید به جای دار استفاده کنید. نخ کاموا را بردارید و به صورت عمودی دور قاب ببندید. به این نخ‌ها، نخ تار و به این کار چله پیچی می‌گویند. می‌توانید از کاموایی به رنگ دیگر برای نخ پود استفاده کنید. پود را یک بار از زیر و بار دیگر از روی تار رد کنید. در ابتدای رج اول، پس از بافتن چندتار در جهت عکس، پود را برگردانید تا سرنخ محکم شود و دوباره در جهت اول ببافید. پس از بافتن چند رج به کمک شانه، نخ‌ها را به هم بکوبید. بافتن را ادامه دهید تا به اندازه دلخواه دلخواه برسد. به این ترتیب، شما با اولین و ساده‌ترین نوع بافت آشنا شده‌اید.

آیا می‌دانید مهم‌ترین ابزار بافت گلیم چیست؟

دار، اصلی‌ترین ابزار کار گلیم بافی است که به دو نوع افقی و عمودی مورد استفاده قرار می‌گیرد. دار افقی چارچوبی است که روی زمین قرار می‌گیرد و بافنده می‌تواند با پیشرفت کار، روی گلیم بافته شده بنشیند.

بافت گلیم روی دار افقی

چگونگی بافت گلیم ساده روی دار

دار عمودی چارچوبی است که به صورت ایستاده مقابل بافنده قرار می‌گیرد.

به نخ‌های تار، که به صورت عمودی روی دار پیچیده می‌شوند، نخ چله نیز می‌گویند. در گلیم بافی سنتی از سه نوع نخ چله استفاده می‌شود: ابریشمی، پشمی و پنبه‌ای.

معمولاً نخ پنبه‌ای با ضخامت‌های متفاوت برای تار یا چله به کار می‌رود ولی در بعضی روستاها از پشم برای نخ چله استفاده می‌شود. از آنجا که چله ابریشمی گران و کمیاب است، فقط برای بافتن فرش‌های خاص به کار می‌رود.

گلیم ساده راه راه

خودارزیابی

با کاموای رنگی در منزل، گلیم راه راه ببافید و در کلاس درباره آن صحبت کنید.

تجربه‌های بیشتر

- از نمونه نقش‌های گلیم‌های محل زندگی خود عکس بگیرید و جنگ (مصوب فرهنگستان آلبوم) تهیه کنید.
- درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های گلیم و قالی تحقیق کنید.

بافت گلیم نقش دار

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- برای گلیم خود طرحی مناسب بکشید.
 - طرح خود را در بافت گلیم اجرا کنید.
 - مهارت بافت گلیم‌های طرح‌دار را به دست آورید.
 - توانایی انجام دادن کار گروهی را پیدا کنید.
 - به میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و از آنها نگهداری کنید.

فکر کنید

آیا می‌دانید نقش‌ها و طرح‌های مختلف گلیم را چگونه می‌بافند؟

گلیم نماهسون

گلیم نقش دار بیافید : اغلب نقش‌های گلیم بر اساس طرح‌های مثلثی و لوزی به وجود می‌آیند. متناسب با رنگ‌های نقش گلیم، مقداری کاموای رنگی تهیه کنید. یک قاب کهنه را به جای دار گلیم، چله پیچی کنید و با راهنمایی معلم خود نقش گلیم زیر را بیافید.

قسمتی از گلیم شاهسون

خودارزیابی

در تصویر زیر به نقش مرکزی لوزی‌ها دقت کنید. آیا می‌توانید یکی از این نقش‌ها را بیافید؟ از راهنمایی معلم خود استفاده کنید.

تجربه‌های بیشتر

- با توجه به انواع نمونه‌های گلیم، که تاکنون دیده‌اید، نقش هندسی ساده‌ای برای گلیم خود طراحی کنید و آن را رنگ بزنید. سعی کنید این نقش را بیافید.
- درباره گلیم بافی در محل زندگی‌تان تحقیق کنید.

درس اول

آشنایی با سفالگری

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- به نمونه‌های اشیای سفالی در میراث هنری ایران توجه کنید.
 - اشیای گلی ساده بسازید.
 - سفالگری را تعریف کنید.
 - با الهام گرفتن از نمونه‌هایی که در طبیعت وجود دارد، ظروف گلی درست کنید.
 - به تاریخ و میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و در حفظ آنها بکوشید.

فکر کنید

آیا می‌دانید نیاکان ما برای غذا خوردن از چه ظروفی استفاده می‌کرده‌اند؟ آنها این ظرف‌ها را با الهام از چه چیزهایی می‌ساخته‌اند؟
مشاهده حجم‌های مختلف در طبیعت مانند شکل برخی میوه‌ها و لانه و تخم برخی پرندگان، فکر ساختن ظرف‌های کروی و قرینه را در ذهن آنها تقویت کرد. ظروف گلی از قدیمی‌ترین نمونه‌های ساخته دست بشر است.

آیا تا به حال با گل چیزی ساخته‌اید؟ آیا متوجه شده‌اید که می‌توانید آن را به هر شکلی که بخواهید در آورید؟

تجربه کنید

خمیر گل را در دست بگیرید و به آن شکل بدهید. با شکل دادن به خمیر گل رس می‌توانید انواع حجم‌ها مثل ظروف و سطوح تخت از جمله بشقاب و کاشی را بسازید. به این ویژگی خمیر، خاصیت شکل‌پذیری می‌گویند. شیئی را که ساخته‌اید، کاملاً خشک کنید؛ سپس درون آن آب بریزید یا آن را درون آب قرار دهید. حدس بزنید چه اتفاقی می‌افتد؟ آب جذب بدنه شیء گلی می‌شود و آن را خیس می‌کند.

به سطح یک شیء گلی خوب نگاه کنید؛ می‌توانید این کار را با استفاده از ذره‌بین انجام دهید. در سطح سفال سوراخ‌های بسیار ریزی خواهید دید که آب از آنها عبور می‌کند. به همین دلیل، شیء گلی را حرارت می‌دهند و می‌پزند تا مقاوم شود.

باستان‌شناسان معتقدند که زنان موقع پخت غذا دریافتند که خاک اطراف اجاق بر اثر حرارت سخت می‌شود. بنابراین به فکر افتادند که سبدهایی را که با شاخ و برگ گیاهان می‌بافتند با خمیر گل بپوشانند و بگذارند این خمیر در کنار اجاق بیزد. با سوختن لیاف گیاهی، ظرف گلی پخته شده‌ای بر جا می‌ماند که بسیار مقاوم بود و برای نگهداری مواد غذایی از آن استفاده می‌شد. این تجربه را آغاز پیدایش سفالگری در ایران می‌دانند.

به اشیایی که ماده اولیه آنها ترکیب خاک رس و آب است و در دمای مناسب پخته شده‌اند، سفال می‌گویند. همچنین به مجموعه فعالیت‌هایی که برای ساخت اشیایی مانند ظروف و کتیبه‌هایی با نقش‌های برجسته انجام می‌شود، سفالگری می‌گویند.

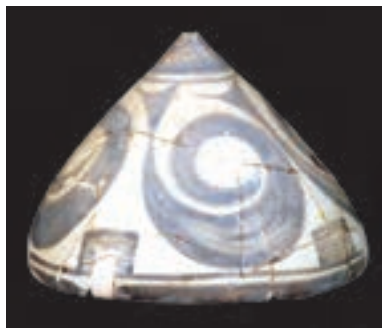
سفالگران برای اینکه دیواره ظرف، نازک و یکنواخت شود، آن را روی بشقابی قرار می‌دادند و با چرخاندن

بشقاب همه قسمت‌های ظرف را یکدست می‌کردند. این بزرگ‌ترین حادثه در سفالگری بوده است. پژوهشگران، زنان را مخترع اولین چرخ سفالگری کند می‌دانند. اختراع چرخ سفالگری پیشرفته را نیز به ایرانیان نسبت می‌دهند. استفاده از چرخ سفالگری باعث شد که ظرف‌های مختلفی با شکل‌های متنوع ساخته شود.

یکدست کردن شیء سفالی با چرخاندن بشقاب، روش ابتدایی پیش از اختراع چرخ سفالگری

در تصاویر سفالینه‌های باستانی ایران می‌توانید تأثیرپذیری سفالگران را از طبیعت اطراف خویش ببینید.

کاسهٔ تخم مرغی؛ تل باکون (فارس)،
موزهٔ ایران باستان

ظرف به شکل حیوان؛ خروین (قزوین)،
موزهٔ ایران باستان

ظرف بالولهٔ منقاری؛ مارلیک (گیلان)،
موزهٔ ایران باستان

گاو کوهان‌دار سفالی، شهر سوخته (سیستان و بلوچستان)

ظرف سفالی به شکل گاو، املش (شمال ایران)

خودارزیابی

با الهام گرفتن از پدیده‌های طبیعی، اشیای گلی گوناگونی بسازید. شیء گلی را داخل نایلون سوراخ‌دار دور از جریان هوا نگهداری کنید تا آرام آرام خشک شود و ترک بر ندارد.

تجربه‌های بیشتر

- با استفاده از طرح دلخواه خود یک ظرف گلی بسازید.
- یک تابلوی سفالی از برگ درست کنید.
- انواع ظرف‌های سفالی قدیمی را مشاهده، و شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها را بیان کنید.

ساختن حجم‌های گلی با روش فشاری

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- در آماده کردن گل برای کار مهارت پیدا کنید.
- در ساخت اشیای سفالی به روش فشاری مهارت به دست آورید.
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید.
- نیازها، استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسید.

فکر کنید

آیا می‌دانید گل مناسب برای کار سفالگری چه ویژگی‌هایی دارد؟
 درجه رطوبت گل به میزان آب آن بستگی دارد. برای اینکه بفهمید گل برای کار آماده است یا نه، تکه‌ای از آن را روی یک سطح نایلونی بغلتانید تا شبیه یک فتیله بلند و باریک شود؛ سپس گل را دور انگشت خود بپیچید. اگر خمیر ترک خورد، کمی آب به آن اضافه کنید و آن را ورز دهید تا برای کار آماده شود. اگر خمیر به دستتان چسبید، گل را روی کاغذ بگذارید تا کاغذ آب اضافه آن را جذب کند و بتوانید از آن استفاده کنید. قبل از شروع کار با گل، یک سطح نایلونی روی میز قرار دهید و یک ظرف آب کنار دست خود بگذارید.

تجربه کنید

گلوله گل را به شکل دلخواه در آورید. آیا می‌دانید برای ساختن یک حجم گلی چه روش‌هایی وجود دارد؟
 در سفالگری، روش‌های شکل دادن به گل با دست عبارت‌اند از: الف) روش فشاری یا انگشتی (ب) روش فتیله‌ای یا لوله‌ای (پ) روش ورقه‌ای یا تخت. ساده‌ترین روش شکل دادن به گل، روش فشاری (انگشتی) است.
 حجم گلی بسازید: آیا با فشار انگشتان خود می‌توانید گلوله گلی را به شکل دلخواه در آورید؟ اگر فشار دست خود را روی گل کم و زیاد کنید، چه تأثیری روی آن می‌گذارد؟
 روش فشاری: سفالگران در روش انگشتی، ابتدا گلوله گلی را در کف دست خود ورز می‌دهند و آماده می‌کنند؛ سپس انگشت شست خود را وسط گلوله گلی می‌گذارند و فشار می‌دهند تا حفره‌ای ایجاد شود. حفره

ایجاد شده را آرام آرام بزرگ تر می کنند تا دیواره حجم گلی شکل بگیرد. با فشار دادن انگشتان دست به دیواره گلی، آن را نازک و یکنواخت می کنند و ظرف گلی را به شکل دلخواه در می آورند.
سفالگری کنید: با استفاده از روش فشاری یک کاسه کوچک بسازید.

ایجاد حفره در گلوله گلی

ساختن گلوله از خمیر گل

شکل دادن لبه های کاسه

شکل دادن دیواره ها برای ساخت کاسه

خود ارزیابی

با استفاده از این روش یک قلم کوچک به شکل دلخواه بسازید.

تجربه های بیشتر

- با استفاده از روش فشاری، حجم های گلی دلخواه خود را بسازید.
- پس از خشک شدن حجم های گلی، آنها را به دلخواه خود رنگ آمیزی کنید.

ساختن حجم‌های سفالی با روش فتیله‌ای

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :

- برای ساخت سفال مورد نظر خود از روش فتیله‌ای استفاده کنید.
- آثار سفالی را بشناسید.
- با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنید.
- بتوانید در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
- به تاریخ و میراث فرهنگی - هنری خود احترام بگذارید و در حفظ آنها بکوشید.

فکر کنید

به نظر شما آیا می‌توان حجم‌های گلی بزرگ را به روش فشاری ساخت؟

تجربه کنید

ظرف گلی بزرگی به روش فشاری بسازید. از چه روش دیگری می‌توانید برای ساخت این ظرف استفاده کنید؟ سفالگران برای ساختن حجم‌های سفالی کوچک، که در دست جا می‌گیرد، اغلب از روش فشاری استفاده می‌کنند. آنها برای ساختن حجم‌های بزرگ با دست از روش‌های دیگری استفاده می‌کنند. یکی از این روش‌ها روش فتیله‌ای است.

حجم گلی بسازید : با یک فتیله گلی، ظرف بزرگی بسازید.

روش فتیله‌ای : سفالگران گلوله گلی را با کف دست مالش می‌دهند تا به شکل فتیله درآید و ضخامت قسمت‌های مختلف آن یکسان شود. سرفتیله را روی میز قرار می‌دهند و بقیه فتیله را به دور آن می‌چرخانند تا کف ظرف به شکل یک دایره توپر ساخته شود. دیواره ظرف روی این سطح دایره‌ای قرار می‌گیرد. برای ساختن دیواره، فتیله بلندتری آماده می‌کنند و سر آن را روی محیط دایره می‌گذارند. بقیه فتیله را نیز لایه به لایه روی محیط دایره قرار می‌دهند. در صورت نیاز از چند فتیله استفاده می‌شود تا ارتفاع دیواره به اندازه دلخواه برسد. برای اتصال فتیله‌ها به یکدیگر و به کف حجم، دو سطح گلی را خراش می‌دهند و آنها را با چسب گل آغشته می‌کنند و روی هم قرار می‌دهند.

بعد از گذاشتن هر سه لایه، آنها را از درون و بیرون حجم به هم وصل می‌کنند. فاصله بین فتیله‌ها را با انگشت خیس یا کاردک صاف می‌کنند تا دیواره ظرف صاف و یکنواخت شود.

سفالگران برای ساختن حجم‌هایی که قطر آنها در ارتفاع‌های مختلف یکسان نیست (مانند قلم) از دایره‌های فتیله‌ای در اندازه‌های متفاوت استفاده می‌کنند. متناسب با شکل حجم و بزرگ و کوچک شدن قطر آن از دایره‌های فتیله‌ای بزرگ‌تر و کوچک‌تر استفاده می‌شود.

ایجاد دیواره با استفاده از فتیله گلی و هموار کردن دیواره

ساخت فتیله از گل

پرداخت کردن سطح داخلی ظرف سفالی

بالا آوردن ارتفاع دیواره‌ها با اضافه کردن فتیله و هموار کردن آن

برداشت نهایی سطح خارجی ظرف سفالی

هموار کردن سطح خارجی ظرف سفالی

در ایران، استفاده از روش فتیله‌ای، سده‌های متوالی رایج بوده است. امروزه هم در بعضی مناطق، مانند کلپورگان سیستان و بلوچستان برای ساخت ظرف‌های سفالی از این روش استفاده می‌شود.

خودارزیابی

حجم دلخواه خود را با روش فتیله‌ای بسازید. در مورد تفاوت‌ها و شباهت‌های روش فشاری و فتیله‌ای گفت‌وگو کنید.

تجربه‌های بیشتر

- یک فتیله بلند گلی آماده کنید؛ آن را به اندازه‌های مختلف تقسیم کنید و با هر یک، شکل دلخواه خود را بسازید.
- حجم‌های دلخواه خود را به روش فتیله‌ای بسازید.
- از اشیای سفالی در دسترس عکس بگیرید و جُنگ تهیه کنید.

هنرهای آوایی

درس اول

وزن

درس دوم

لحن

درس سوم

رنگ صوتی

درس چهارم

شکل

درس پنجم

بافت

درس اوّل

وزن

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

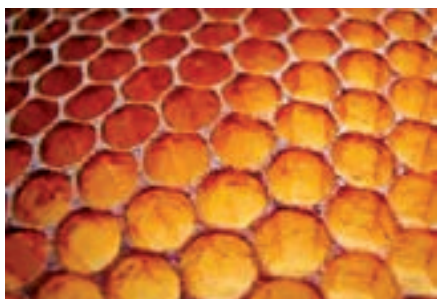
- مفهوم وزن (مصوب فرهنگستان ریتم rhythm) را تعریف کنید.
- اصوات ضربی (ریتمی، موزون، مصوب فرهنگستان ریتمیک rhythmic) را از اصوات غیرضربی (غیرریتمی، ناموزون) بازشناسی کنید.
- هماهنگ با ضرب آهنگ آنها ضربه‌هایی بزنید.
- توانایی انجام دادن کار گروهی را به‌دست آورید.
- به صداها و آواهای طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنید و از آنها لذت ببرید.

فکر کنید

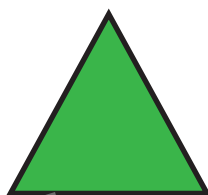
به این تصاویر دقت کنید. چه چیزی توجه شما را جلب می‌کند؟

آیا در این عکس‌ها هم مثل عکس صفحه قبل، تکرار منظم می‌بینید؟

به نحوه قرارگیری این دو شکل کنار هم توجه کنید؛ این الگو را سه بار تکرار کنید.

در ادامه برای ایجاد جذابیت بیشتر، شکل‌ها را دو بار پشت هم تکرار کنید و بار سوم در رنگ یا شکل آنها تغییر ایجاد کنید.

نتیجه را با نتایجی که هم کلاسی هایتان به دست آورده‌اند، مقایسه کنید. چه کسی در سومین تکرار، تغییرات بیشتری ایجاد کرده است؟

هنگامی که شکل‌ها به صورت منظم در کنار هم تکرار می‌شوند، می‌گوییم وزن (مصوب فرهنگستان ریتیم) بصری به وجود آمده است. حالا بیایید این کار را با اصوات انجام دهیم.

تجربه کنید

با دست خود به میز ضربه بزنید. آیا تمایل دارید این ضربه را تکرار کنید و ادامه دهید؟ آیا می‌دانید چه عاملی در صوت و ضربه‌ها هست که شما را به دنبال کردن یک صدا برمی‌انگیزد؟ برای درک این مطلب، فعالیت زیر را با هم کلاسی هایتان انجام دهید.
مصراع «ای ساریبان آهسته ران کارام جانم می‌رود...» را که از شعر زیبای سعدی گرفته شده است در کلاس

با معلم خود چند بار تکرار کنید: ای ساربان، ای ساربان
حالا همراه با تکرار عبارت، ای ساربان - ای / سا / ر / بان - آهسته روی میز بزنید. آیا الگوی خاصی را که در حال تکرار است می شنوید؟

برای هر بخش عبارت، «ای ساربان» یک ضربه روی میز بزنید.
ادامه شعر را بخوانید. آیا می توانید در قسمتی دیگر از این شعر همین الگو را پیدا کنید؟
هجاهای کلمات، ضربه‌هایی ایجاد می کنند که تکرار آنها وزن (ریتم) را به وجود می آورد. الگوهای وزن یا موزون می توانند به شکل‌های بی‌شماری تغییر کنند و کنار هم چیده شوند. در موسیقی، تکرار بی‌درپی یک الگوی صوتی در زمان مشخص را وزن می نامند. درست همان‌طور که در عبارت ای ساربان مشاهده کردید.

وزن در واقع، جزء اولین عناصر آوایی است که انسان قادر به شناختن آن است. مراجعه به نقش‌های باقیمانده از دوران قدیم نیز این را تأیید می کند که انسان‌های اولیه هم از ابزار موسیقی برای ایجاد وزن استفاده می کرده‌اند.
یکی از مسائل مهم در مورد وزن، سرعت و همچنین منظم یا نامنظم بودن آن در فاصله‌های زمانی است.
نمونه بسیار بارز وزن آوایی را می توانید در مراسم نوحه خوانی و سینه‌زنی عاشورا ملاحظه کنید که در آن عزاداران با ضربه‌های منظم سینه‌زنی می کنند. سرعت ضربات سینه‌زنی با توجه به شدت و هیجان آن بیشتر و کمتر می شود.

به هر ضربه‌ای که مطابق با آوای کلامی موزون زده می شود و دارای نظم و ترتیب ثابتی است، ضرب می گویند.
سینه‌زنان وقتی با دست به سینه خود می زنند، ضرب موسیقی را مشخص می کنند.
لازم است بدانید که در آواهای موزون، الگوهای وزن در فاصله هر ضرب تا ضرب دیگر نمود پیدا می کنند؛ برای مثال به عکس نرده‌ها دقت کنید. در این عکس هر کمان نرده به نرده‌هایی ضخیم‌تر تقسیم می شود؛ به این ترتیب، می توان نرده‌های ضخیم را معادل ضرب‌ها و نرده‌های کمانی را معادل الگوی موزون در نظر گرفت.
در ادبیات قدیم به وزن‌های شعری که ایجاد ضرب می کردند، بحر شعری می گفتند.

خودارزیابی

● به نمونه‌های صوتی که در کلاس ارائه می‌شوند، گوش دهید و مشخص کنید در کدام نمونه‌ها ضرب خاصی وجود دارد.

● کدام بخش از این نمونه، ضرب‌های تندتر و کدام ضرب‌های آهسته‌تری دارد؟

تجربه‌های بیشتر

● فعالیت گروهی: شعری از شعرای بزرگ کشورمان انتخاب کنید و با هم در کلاس بخوانید. هم‌زمان سعی کنید با آن دست بزنید (این تجربه به شما در حفظ کردن شعر، کمک بزرگی می‌کند). در کدام قسمت از شعری که همراه هم کلاسی‌های خود خواندید، الگوی یکسان موزون تکرار شده است؟ برای مثال این شعر از مولانا را انتخاب کنید.

مرده بدم، زنده شدم، گریه بدم، خنده شدم

دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم

● تحقیق کنید: آیا در آواهای کشور ما، هم آوایی با ساختار موزون - یعنی ضرب‌های منظم - و هم آوایی بدون ضرب‌های منظم وجود دارد؟ پیدا کنید کدام نوع آنها با ضرب‌های منظم و کدام بدون ضرب‌های منظم اند؟

لحن (ملودی)

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- لحن (مصوب فرهنگستان ملودی) را بشناسید.
 - اصوات آهنگین را از غیرآهنگین تشخیص دهید.
 - صداهای بالا و پایین را تشخیص دهید.
 - نمودار لحن‌هایی را که می‌شنوید رسم کنید.

فکر کنید

به صداهای اطراف خود گوش کنید؛ چه صداهایی می‌شنوید؟ در جدول صفحه بعد نمونه‌ای از صداهایی را که ممکن است در محیط پیرامون خود بشنوید، می‌بینید. به صداهای اطراف خود دقت کنید؛ کدام یک از صداهای جدول صفحه بعد را می‌شنوید؟ در مقابل آن علامت بزنید.

	صدای ماشین
	صدای بچه‌ها در حیاط مدرسه
	صدای صحبت کردن هم کلاسی‌ها
	صدای معلم

حالا در جدول زیر، صداهایی را که امروز شنیده‌اید، علامت بزنید.

	صدای اذان
	صدای تلاوت قرآن
	سرودی که از رادیو یا تلویزیون شنیده‌ام.
	صدای دیگری که شنیده‌ام و می‌توانم نوای آن را زمزمه کنم:

مؤذن زاده اردبیلی

با مقایسه صداهای دو جدول بالا، آیا می‌توانید دو نوع تقسیم‌بندی از انواع صداها را تشخیص

دهید؟

کدام گروه را می‌توان صداهای موسیقایی دانست و کدام گروه را غیرموسیقایی؟
به صداهایی که زیر و بم مشخص دارند و قابل خواندن و زمزمه کردن هستند، اصوات موسیقایی می‌گویند. چند نمونه از این اصوات را نام ببرید. چه صداهای دیگری را می‌توانید به جدول‌های بالا اضافه کنید؟

اگر این صداها طوری کنار هم چیده شوند که دارای شکلی قابل شناخت باشند و ما با شنیدنشان بتوانیم آنها را دنبال یا زمزمه کنیم، می‌گوییم که در حال شنیدن یک لحن هستیم؛ برای مثال، همه ما لحن سرود ملی کشور خود را می‌شناسیم و می‌توانیم آن را زمزمه کنیم یا بلند بخوانیم. این موضوع، درست مانند کشیدن خطوط در طراحی است. به محض دیدن این خطوط می‌توانید تشخیص دهید که تصویر چه چیزی را می‌بینید؛ بدون اینکه به رنگ آمیزی یا عوامل دیگر نیاز باشد.

به نظر شما آیا برای خواندن یک لحن، حتماً به شعر نیاز مندیم؟ چرا؟
فراموش نکنید همان‌گونه که نقاشی بدون رنگ هم می‌تواند زیبا و قابل تشخیص باشد برای خواندن یک لحن لزوماً به شعر نیاز نداریم. شاید بتوانیم زیباترین لحن‌ها را در آواهای نواحی بومی کشورمان بشنویم. یکی از این لحن‌ها لالایی‌هایی است که مادران در نواحی مختلف کشور برای

اثر پابلو پیکاسو که می‌توان آن را معادل یک خط لحن فرض کرد.

فرزندان خود می خوانند و روی آنها اشعار گوناگونی خوانده می شود یا اذان مؤذن زاده اردبیلی که از جمله زیباترین لحن‌هایی است که در خاطره ما جا گرفته است. چه نمونه‌های دیگری از لحن را می‌توانید به خاطر آورید؟

لحن‌ها گاهی نشاط‌آور و گاهی غم‌انگیزند. نمونه‌های جالبی از لحن‌ها در آواهای نواحی کشورمان وجود دارد که برای بازی‌ها، جشن‌ها، عزاداری‌ها و مراسم دیگر اجرا می‌شوند.

تجربه کنید

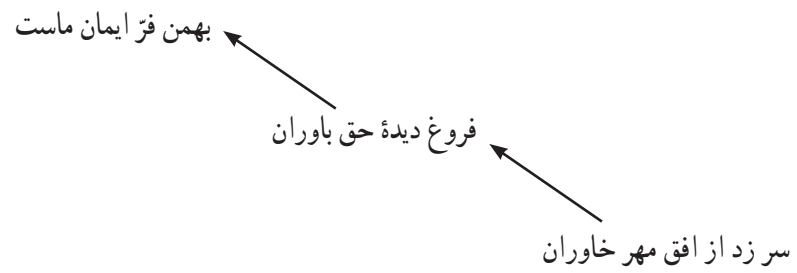
چند نمونه از لحن‌هایی را که می‌شناسید در کلاس بخوانید یا زمزمه کنید.

به صداهای موجود در لحن‌ها دقت کنید. در یک لحن چند عامل مهم هست که در همه آنها یافت می‌شود؟ از جمله مهم‌ترین این عوامل می‌توان به سکوت در میانه لحن‌ها و همچنین صداهای بالا یا پایین در لحن‌ها اشاره کرد. برای اینکه به معنی صداهای بالا و پایین بهتری بی‌برید، می‌توانید صداهای بم را صدای پایین و صداهای زیر را صدای بالا حساب کنید؛ به این ترتیب، کودکان بیشتر می‌توانند صداهای بالا یا زیر و مردان صداهای پایین یا بم داشته باشند. در سال‌های قبل با لیوان‌های آب، که به نسبت پر یا خالی بودنشان می‌توانستند اصوات زیر و بم درست کنند، آشنا شده‌اید.

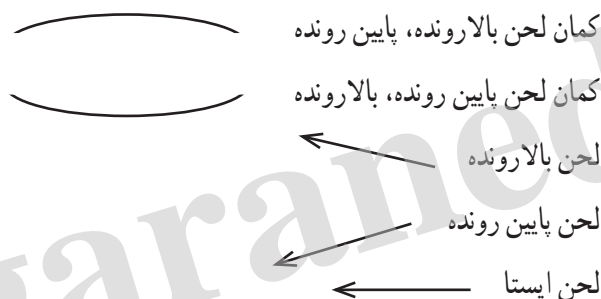
همان‌طور که گفتیم، لحن در واقع چیده شدن صداهای بالا و پایین با زمان‌ها و الگوهای موزون مشخصی است که قابل دنبال کردن و یا زمزمه کردن باشد.

حالا که مفهوم صدای بالا و پایین را می‌دانیم، می‌توانیم بگوییم که یک لحن با اینکه از جنس صداست می‌تواند شکل داشته باشد؛ درست مانند نقاشی. شکل یک لحن را با دنبال کردن جهت صداهای آن از نظر بالا یا پایین بودن، می‌توان پیدا کرد.

برای مثال به لحن سرود ملی «ایران» توجه کنید که چگونه در نمودار زیر کشیده می‌شود.
هر سطر از سرود با یک خط لحن می‌آید و هر عبارت با صدای بالاتر به دنبال دیگری روانه می‌شود.

لحن‌ها دارای جهت‌های متفاوتی هستند؛ برای مثال یک لحن ممکن است بالا رونده، پایین رونده یا کمائی باشد.

خودارزیابی

با توجه به نمونه شنیداری ای که معلم در اختیارتان قرار می‌دهد، مشخص کنید کدام صداها، صدای بالا و کدام یک صدای پایین است.

تجربه‌های بیشتر

- هنگام شنیدن یک قطعه آوایی، سکوت‌های لحن را با دست نشان دهید. در این قطعه چند سکوت می‌توانید پیدا کنید؟ (دقت کنید که گاهی سکوت میان صداها لحن‌ها کوتاه و گاهی بلند است.)

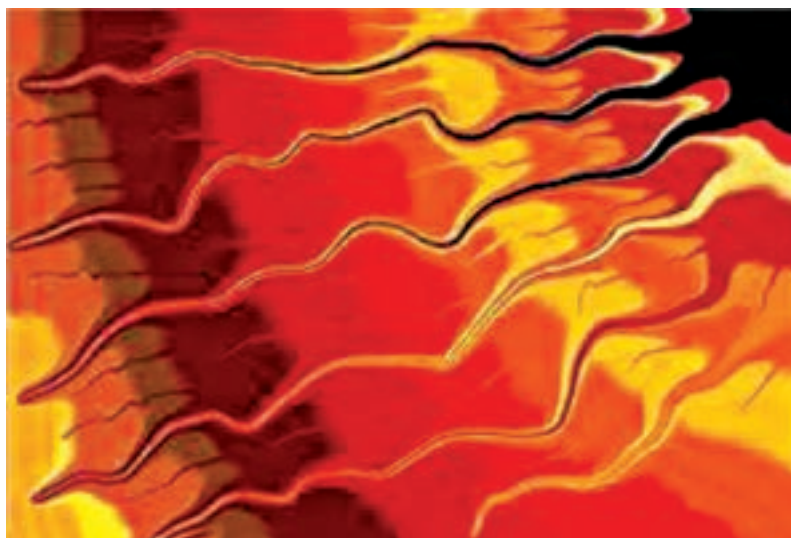
رنگ صوتی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- رنگ‌های صوتی را تشخیص دهید و تفاوت میان آنها را بیان کنید.
- به کمک وسایل در دسترس، اصواتی با رنگ‌های مختلف تولید کنید.
- برای اصواتی که دارای رنگ‌های صوتی مختلف‌اند، صفت بیان کنید.

فکر کنید

رنگ‌ها در زندگی به شما چه کمکی می‌کنند؟
برای مثال، آیا می‌توانید به وسیله رنگ‌ها محیط اطراف خود را بهتر بشناسید؟
در تصویر زیر از کدام رنگ‌ها بیشتر استفاده شده است؟
با دیدن این رنگ‌ها، کدام فصل سال برای شما تداعی می‌شود؟

ابتدا به صدای آدم‌هایی که در زندگی خود شنیده‌اید، فکر کنید. اگر با چشمان بسته به صدای کسی گوش کنید، کدام موارد زیر را می‌توانید تشخیص دهید؟

- مرد یا زن بودن
- کودک یا بزرگسال بودن
- آشنا و ناآشنا بودن
- سن دقیق کسی که صحبت می‌کند.

به نظر شما چه چیزی باعث می‌شود بتوانید همهٔ موارد بالا یا بعضی از آنها را تشخیص دهید؟ عاملی را که به کمک آن می‌توانیم صدای افراد را تشخیص دهیم، رنگ صدا می‌نامیم. بعضی از افراد رنگ‌های صدای شبیه به هم دارند و همین امر تشخیص صداهای آنها را از یکدیگر برای ما کمی دشوار می‌کند.

آیا کسانی را به یاد می‌آورید که دارای صداهایی شبیه به یکدیگر باشند؟ از بین این صداها، صدای چه کسانی برایتان دلنشین و دلچسب است؟

صداهایی که دوست دارید، چه شباهت‌هایی با هم دارند و صداهایی که دوست ندارید، چه شباهت‌هایی دارند؟

تفاوت این صداها در چیست؟

در آغاز درس از رنگ‌ها و احساسی که می‌توانند در ما ایجاد کنند، صحبت کردیم. این موضوع در مورد رنگ‌های صوتی نیز صادق است؛ برای مثال، صدای گویندهٔ خاصی در رادیو دارای کیفیتی است که آن را دوست دارید و می‌توانید به مدت طولانی با لذت به آن گوش دهید. در واقع، می‌توانیم بگوییم، این گوینده صدای به اصطلاح گرمی دارد. به عکس، صدای کسی می‌تواند تو دماغی یا تیز باشد؛ به گونه‌ای که انسان تمایل زیادی به شنیدن آن برای مدت طولانی نداشته باشد.

این مثال در مورد آلات موسیقی نیز صادق است؛ برای نمونه، شیپور دارای رنگی تیز و برنده است و با شنیدن صدای آن، احساس هیجان در افراد ایجاد می‌شود. بنابراین برای مواردی همچون جنگ و شکار مناسب است. در موسیقی تعزیه نیز، که جنبهٔ حماسی دارد از شیپور استفاده می‌شود. در مقابل، صدای نی دارای رنگی حزن‌آلود و غم‌انگیز است.

روح‌الله خالقی از اولین هنرمندانی بود که از رنگ‌های جدیدتر در ساخت آثار ملی بهره جست. سرود ای ایران از ساخته‌های این هنرمند بزرگ است.

روح‌الله خالقی
موسیقی‌شناس و آهنگساز ایرانی
(تولد ۱۲۸۵، وفات ۱۳۴۴)

تجربه کنید

به نمونه‌هایی که معلم برایتان بخش می‌کند، گوش کنید. بنویسید رنگ هر یک از اصواتی که می‌شنوید چه احساسی را در شما ایجاد می‌کند. این کلمه‌ها شاید بتوانند به شما کمک کنند: خشن، آرام، مهربان، عصبانی، مضحک.

خودارزیابی

- آیا می‌توانید بگویید چرا در دسته موسیقی نظامی از شیپور و طبل استفاده می‌شود؟
- آیا می‌توانید تفاوت رنگ صداهای مختلف در طبیعت مثل صداهای جنگل و دریا و صدای ابزارهای مختلف موسیقی را احساس کنید و در برابر هر صدا، رنگ خاصی را پیشنهاد کنید؟

تجربه‌های بیشتر

- سعی کنید با وسایلی که در کلاس در اختیار دارید، رنگ‌های مختلف صوتی ایجاد کنید. از هم‌کلاسی‌هایتان بخواهید رنگ‌های صوتی ایجاد شده با وسایل و ابزارهای مختلف را تشخیص دهند.
- مجموعه‌ای از اصواتی را که در هر یک از فصل‌های سال می‌شنوید، فهرست کنید. سعی کنید رنگ صدای آنها را بنویسید و بگویید که هر یک از این صداها چه احساسی در شما به وجود می‌آورد.
- می‌توانید به صورت گروهی و با راهنمایی معلم خود مجموعه‌ای از اصواتی را که در بهار می‌شنوید، فهرست کنید. با تقلید صداها به وسیله ابزارها و وسایل همراهمان در کلاس فضای بهار را ایجاد کنید. این کار را تنها با وسایل انجام دهید و از دهان برای تقلید صداها استفاده نکنید. خوب است دانش‌آموزان پیش از انجام دادن این کار به معلم خود بگویند که قصد دارند کدام جنبه طبیعت را در بهار تقلید کنند. این کار زمانی زیباتر می‌شود که همه شما با هم صداهای مختلفی تولید کنید.

شکل (صورت)

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود :

- تکرارها را در یک خط موسیقایی تشخیص دهید.
- تعداد هر تکرار را تشخیص دهید.
- هر بخش را نام‌گذاری کنید.

فکر کنید

برای شناخت هر شیء به چه چیز یا چیزهایی نیاز داریم؟
به این عکس نگاه کنید؛ آیا می‌توانید یک تکه سنگ را، که هیچ نشانه‌ای ندارد از میان صدها
تکه سنگ دیگر جدا کنید؛ بر چه اساس؟
با نگاه کردن به تصویر پایین، نشانه‌ها و تفاوت سنگ‌ها را بیان کنید.

شکلی که در تصویر زیر می‌بینید، چه نشانه مهمی دارد؟ شما این نشانه برجسته را چه می‌نامید؟
به نظر شما مهم‌ترین ویژگی آن به شکلش مربوط است یا رنگش؟

باید بدانیم که مهم‌ترین نشانه در بازشناسی هر جسم، شکل یا صورت آن است. اگر چشم ما به راحتی می‌تواند اجسام را بازشناسد، تنها و تنها به کمک شکل آنهاست. آیا تا به حال فکر کرده‌اید که چگونه به اصوات هم می‌توان شکل داد؟ چگونه می‌توان صوتی را که به محض تولید شدن از بین می‌رود، نگه داشت و در قالب یک شکل به شنونده ارائه کرد؟ برای اینکه بتوان به اصوات شکل داد، باید از یک ویژگی مهم مغز استفاده کرد و آن حافظه است. با استفاده از آنچه در فصول قبل آموخته‌اید به یاد می‌آورید چگونه اصوات شکل پیدا می‌کردند؟

مغز ما می‌تواند الگوهای ضربی و لحنی را راحت به خاطر بسپارد. اینجاست که حافظه به کار می‌آید! شاید به همین دلیل برای ما شناختن یک لحن که الگوهای مشخص ضربی دارد، ساده‌تر است؛ چرا که با تکرار این الگوها مغز به راحتی آنها را به خاطر می‌سپارد و می‌شناسد؛ درست مانند عکس حلزونی بالا که در ترسیم آن از الگوهای بسیار مشخصی استفاده شده است. اما تنها داشتن الگوهای ضربی یا لحنی برای بازشناسی و درک لحن کافی نیست. یک عامل مهم دیگر وجود دارد که به مغز ما کمک می‌کند تا به شکل اصوات پی ببریم. آن عامل مهم، تکرار است. در واقع، اگر ما الگویی داشته باشیم ولی تکرار نشود، خیلی سریع از ذهنمان پاک می‌شود اما به محض اینکه تکرار این الگو را می‌شنویم، آن را باز می‌شناسیم و از شنیدن دوباره آن لذت می‌بریم. بر همین اساس، آواها می‌توانند شکل‌های بسیار ساده و یا بسیار پیچیده داشته باشند. بیایید از ساده‌ترین شکل‌ها آغاز کنیم.

همه ما لحن زیبای محلی خراسانی، نوایی نوایی را می‌شناسیم ولی خوب است که به آنها با صدای زیبای غلامعلی پورعطایی گوش کنیم.

غلامعلی پورعطایی — نوازنده و خواننده خراسانی

در این نمونه، کدام یک دائماً تکرار می‌شود و کدام یک تغییر می‌کند؟ علامت بزنید.

لحن □ متن یا شعر □

حالا می‌بینید که می‌توان با تکرار یک لحن آنرا شناخت. اگر متن را از این آواز حذف، و لحن آن را زمزمه کنیم، می‌توانیم بفهمیم که دائماً در حال تکرار یک خط لحنی هستیم. همین امر باعث می‌شود که شنونده بتواند این نغمه محلی را با وجود تغییر دائم شعر بشناسد. همین کار را با لحن نوایی انجام دهید و بدون اینکه متن آن را بخوانید، لحن آن را زمزمه کنید.

بیا یک مورد جالب دیگر را هم در این لحن پیدا کنیم. وزن عبارت «نوایی نوایی» را به آرامی روی پای خود بزنید. ن/وا/یی/ن/وا/یی/در برابر هر بخش یک ضربه به میز یا پای خود بزنید. آیا الگویی را که تکرار می‌شود، می‌شنوید؟ حالا برای درک بیشتر موضوع به نمونه‌هایی از آثار گوش کنید و هر جا که تکرار می‌شنوید، آنرا مشخص کنید.

گاهی یک لحن بیان می‌شود و پس از آن لحن متفاوتی می‌آید و لحن اول دوباره تکرار می‌شود. برای اینکه بتوانیم این شکل‌ها را بشناسیم، می‌توانیم هر لحن را با یکی از حروف الفبا نام گذاری کنیم. به کمک این روش می‌توان شکل‌های موسیقی (مصوب فرهنگستان فرم form) را نام گذاری کرد.

بافت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- انواع بافت را بشناسید.
- بافت‌های پرو خالی را تشخیص دهید.
- بافت‌های چند صدایی و تک‌صدایی را تشخیص دهید.
- مفهوم بافت را تعریف کنید.

فکر کنید

تصور کنید برق خانه‌تان رفته است و شما مجبورید در تاریکی، لباسی را برای رفتن به مدرسه انتخاب کنید. برای انتخاب لباس مورد نظر از کدام یک از حواس خود استفاده می‌کنید؟

به نظر می‌آید تنها حسی که می‌تواند به شما کمک کند، حس لامسه است؛ برای مثال، ممکن است در نظر داشته باشید لباسی ضخیم – مانند یک ژاکت – را بردارید. در این صورت، کافی است با لمس لباس‌هایتان آن را پیدا کنید. البته این کار همیشه ساده نیست.

آیا می‌دانید چه کیفیتی از لباس به شما کمک می‌کند تا آن را فقط با حس لامسه بشناسید؟ اگر کلمه بافت را برای پاسخ انتخاب کرده‌اید، باید گفت که درست فهمیده‌اید اما شاید بد نباشد، بافت تعریف شود تا بتوانیم مفهوم آن را دقیق‌تر درک کنیم.

همان‌طور که می‌دانید، پارچه از ردیف نخ‌هایی درست می‌شود که به صورت عمودی و افقی در هم تنیده شده‌اند. به ردیف نخ‌هایی که به صورت عمودی قرار گرفته‌اند، تار و به آنهایی که به صورت افقی هستند، پود گفته می‌شود.

حالا بیایید به بحث اصلی خودمان، یعنی هنرهای آوایی، بازگردیم. آیا می‌توانید برای صداهاى موزون (آواها) هم بافت در نظر بگیرید؟ اگر قرار است آواها هم بافت داشته باشند، تار و پود آنها چیست و از چه جنسی است؟

باید گفت که در آواها هم بافت هست؛ هم تار و پود. البته جنس آنها از جنس صدا و زمان است.

تجربه کنید

اصواتی را که در طول روز می شنوید با استفاده از خطوط مختلف روی نمودار ترسیم کنید.

مثلاً برای صدای ماشین‌ها چه خطی می‌توان ترسیم کرد؟

اگر ممتدند، یک خط ممتد بکشید. برای صدای پرنده چطور؟ اگر صدای پرنده‌ای که می‌شنوید مقطع است، خطوط مقطع و برای صدای هم‌کلاسی‌تان هر نوع خط دیگری که به نظرتان مناسب است، رسم کنید؛ مثلاً خطوط منحنی یا دایره‌ای!

حالا به نمودار خود نگاه کنید؛ آیا می‌توانید صداهای دیگری هم به آن اضافه کنید؟

اگر در دشتی آرام باشید برای آن در این نمودار چند نوع خط می‌توانید ترسیم کنید؟

اگر در شهری شلوغ باشید چطور؟

کدام نمودار، پرت‌تر و شلوغ‌تر است؟

بی‌شک نمودار شهر خطوط بیشتری خواهد داشت. به علاوه، اگر قرار باشد برای صداهای بلندتر خط‌های

ضخیم‌تری بکشیم، احتمالاً نمودار صدای شهرهای شلوغ بسیار تیره و پراز خط خواهد بود.

اگر به یک اثر آوایی، مانند سرود یا تواسیح، که تنها یک آواز دارد گوش کنیم، می‌توانیم تنها یک خط صوتی

بشنویم و نمودار صدای ما یک خط نازک خواهد بود اما اگر همان آواز را چند نفر بخوانند، خط این نمودار ضخیم‌تر

می‌شود؛ چون صدا بلندتر و پرت‌تر می‌شود؛ به این ترتیب، بافت ما همچنان تک‌صدایی خواهد بود. بعضی از آثار

موسیقایی را چند نفر با هم اجرا می‌کنند؛ درحالی‌که هیچ‌کدامشان خط مشابه دیگری ندارند. درست مثل نموداری

که کشیده‌اید و نشان دهندهٔ چند صدای مختلف است که هم‌زمان شنیده می‌شوند ولی یکی نیستند. در این صورت، ما بافت تک‌خطی یا تک‌صدایی نداریم؛ زیرا خط‌ها با هم متفاوت‌اند و به همین دلیل بافت را چندصدایی می‌نامیم. در نمونه‌های شنیداری می‌توانید این مطلب را عملاً درک کنید.

امروزه در کشور ما بسیاری از تواشیح خوانی‌ها به صورت چند صدایی اجرا می‌شوند؛ به این صورت که گروهی در حال خواندن یک صوت ثابت و بدون تحرک‌اند و گروه دیگر، آیات دیگری را تلاوت می‌کنند. از سوی دیگر، ممکن است در بعضی از سرودهای مدرسه‌ای چندین دانش‌آموز همخوانی کنند ولی همه درست مثل هم و یک لحن را بخوانند؛ در این صورت، آوا تک‌صدایی خواهد بود.

خودارزیابی

در نمونه‌های شنیداری که معلم در اختیارتان قرار می‌دهد، آیا می‌توانید نمونه‌هایی از بافت تک‌صدایی یا چندصدایی را به یاد آورید؟

تجربه‌های بیشتر

- برای اینکه بتوانید چند صدایی را در ساده‌ترین شکل تجربه کنید، یک سرود یا آواز محلی را انتخاب کنید و آن‌را در دو گروه بخوانید. به این شکل که یک گروه با کمی تأخیر نسبت به گروه دیگر آواز را شروع کند. البته این کار دشوار است و به تمرین و نظارت معلم خبره در زمینهٔ آواها نیاز دارد.
- برای مثال، آواز محلی نوایی را می‌توانید به این شکل آزمایش کنید: گروه دوم پس از گروه اول و درست از جایی که نوشته شده است، همان لحن را از اول می‌خواند. این کار در دفعات اول بسیار دشوار خواهد بود.

گروه اول	نوایی	نوایی	نوایی	نوایی	همه باوفاوند تو گل بی‌وفایی
گروه دوم	سکوت	سکوت	سکوت	سکوت	نوایی نوایی نوایی همه باوفاوند تو گل بی‌وفایی

هنرهای نمایشی

درس اول

گفت و گو

درس دوم

گفت و گوی نمایشی

درس سوم

شخصیت و موقعیت
در نمایش

درس چهارم

ماجرای نمایشی

درس اول

گفت و گو

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- مفهوم گفت‌وگو را درک کنید.
 - مهم‌ترین عنصر نمایش را بشناسید.
 - در مورد آفرینش‌های هنری صحبت کنید.
 - توانایی انجام دادن کار گروهی را به دست آورید.

فکر کنید

- به نظر شما گفت‌وگو چگونه به وجود می‌آید؟
ما در موقعیت‌های مختلف با افراد گوناگون گفت‌وگو می‌کنیم:
- در کلاس درس، معلم از شما سؤال می‌کند؛
 - با اعضای خانواده خود درباره موضوعی صحبت می‌کنید؛
 - به دنبال پیدا کردن مکانی هستید و از دیگران درباره آن می‌پرسید؛
 - برای به دست آوردن اطلاعات درباره موضوعی از کسی سؤال می‌کنید؛
- اینها بخش‌هایی از گفت‌وگوهای روزمره‌اند که برای رسیدن به هدفی انجام می‌شوند.

تجربه کنید

موضوع چند گفت‌وگوی روزمره خود را به صورت خلاصه یادداشت کنید و با هم کلاسی‌هایتان درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها صحبت کنید.

آیا می‌دانید یکی از مهم‌ترین عناصر نمایشنامه چیست؟

با راهنمایی معلم خود تعدادی نمایشنامه را شناسایی، و در کلاس در گروه‌های کوچک، آنها را مرور کنید. گفت‌وگو یکی از عناصر و ابزارهای اصلی آفرینش در هنرهای نمایشی است. گفت‌وگو در نمایشنامه‌ها شباهت‌های زیادی به گفت‌وگوهای روزمره دارد اما از برخی جهات متفاوت است و همین تفاوت‌ها سبب می‌شود

گفت‌وگویی نمایشی یا گفت‌وگو (مصوب فرهنگستان دیالوگ dialogue)، ویژگی‌های خاصی داشته باشد. نمایشنامه‌نویسان از گفت‌وگویی میان شخصیت‌های نمایش برای انتقال پیام‌های تأثیرگذار به تماشاگران و مخاطبان استفاده می‌کنند.

تصور کنید

کلاس درس، صحنه نمایش است. شما می‌توانید در این صحنه، فضاهای گوناگون و متفاوتی را تصور کنید و در آن به گفت‌وگو بپردازید. هر آنچه تصور می‌کنید، قابل نمایش است؛ یک بانک، یک پارک، یک اتاق اداری، یک اتاق از یک خانه و... فضایی که تصور می‌کنید می‌تواند بخشی از یک جنگل، عمق یک اقیانوس، روی کره ماه و... باشد. در این فضا حیوانات و اشیا با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند. در نمایش‌های کودک و نوجوان و نمایش‌های عروسکی، گاهی عروسک‌ها به جای آدم‌ها با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند.

خود ارزیابی

به نظر شما میان گفت‌وگو در نمایش و گفت‌وگوهای روزمره چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟

تجربه‌های بیشتر

- گفت‌وگوهایی را که به کمک معلم خود از نمایشنامه‌ها انتخاب کرده‌اید در کلاس برای دوستانتان بخوانید و درباره ویژگی‌های آنها با یکدیگر صحبت کنید.
- به گفت‌وگوهای اطرافیان خود در محیط‌های مختلف به دقت گوش دهید و آنهایی را که به نظرتان جذاب‌ترند به صورت گفت‌وگو بنویسید.
- گفت‌وگوهایی را برای حیوانات و اشیا بنویسید.
- با راهنمایی معلم خود نمایشنامه‌های ایرانی یا خارجی را انتخاب، و مطالعه کنید؛ پس از مطالعه می‌توانید در کلاس درباره آن گفت‌وگوها صحبت کنید.

گفت و گوی نمایشی

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- مفهوم گفت و گو در نمایش را درک کنید.
 - تفاوت گفت و گوی در نمایش و گفت و گوی عادی را بیان کنید.
 - یک گفت و گو در نمایش خلق کنید.
 - بتوانید در مورد آفرینش‌های هنری خود و دوستانتان صحبت کنید.
 - از محیط پیرامون خود درک درستی به دست آورید.
 - داستان‌ها و اشعار ایرانی را بشناسید.

فکر کنید

به نظر شما معمولاً گفت و گوها به چه دلایلی ادامه پیدا می‌کنند؟
 در اغلب موارد، همدلی و همفکری سبب گفت و گوی افراد با یکدیگر می‌شود اما گاهی اختلاف نظر آنها بر سر نکته یا موضوعی، عامل آغاز و ادامه گفت و گوهاست:

- هنگامی که یک گفت و گو مسیری به غیر از تفاهم را دنبال کند و طرفین گفت و گو درباره موضوع یا مسئله‌ای با یکدیگر درگیری لفظی پیدا کنند، کشمکش آغاز می‌شود و ادامه می‌یابد.
- در کلاس درس ضمن گفت و گو درباره یک موضوع، نظرات مختلفی ارائه می‌شود؛
- رفتار نامناسب یک فرد در محیط‌های عمومی باعث اعتراض دیگران می‌شود؛
- در صف خرید، یک نفر قصد دارد خارج از نوبت خرید کند و فرد یا افرادی به او تذکر می‌دهند.

بیشتر گفت و گوهای روزمره در نهایت به تفاهم ختم می‌شوند اما اغلب نمایشنامه‌نویسان تلاش می‌کنند با ایجاد اختلاف نظر و کشمکش میان شخصیت‌های آثار خود، وضعیت‌هایی جالب توجه و جذاب برای مخاطبان بیافرینند و در نهایت، حرف‌ها یا پیام‌های خود را به آنها منتقل کنند. در واقع، مهم این است که نمایشنامه‌نویس بتواند با ایجاد کشمکش بر سر یک موضوع، میان شخصیت‌های نمایش، تفاهم ایجاد کند.

گفت و گو در نمایش بنویسید: خاطره یا حادثه‌ای را که میان دو یا چند نفر موجب کشمکش

شده است به صورت گفت و گو در نمایش بنویسید. سعی کنید در پایان، میان شخصیت‌های نمایش تفاهم ایجاد کنید. به یاد داشته باشید که در هر گفت و گو (دیالوگ)، یکی از دو طرف خواسته‌ای دارد یا اراده کرده است کاری را انجام دهد اما دیگری با او مخالفت می‌کند. دقت کنید که گفت و گوها در نمایش به زبان گفت و گوی عادی یا محاوره نزدیک‌اند. در واقع، شما گفت و گو را همان گونه می‌نویسید که می‌شنوید. نویسنده نمایشنامه با دقت در گفت و گوهای روزمره و آمیختن آنها با تخیل خود، موقعیت‌های تازه‌ای خلق می‌کند. در واقع، او از محیط پیرامون خود الهام می‌گیرد و اشخاص را در موقعیت‌های فرضی نمایشی قرار می‌دهد.

تجربه کنید

در اشعار شاعران بزرگ ایران زمین مانند فردوسی، حافظ و پروین اعتصامی، بخش‌هایی به شیوه گفت و گو نوشته شده‌اند. این شعرها را بخوانید و براساس آنها گفت و گوی نمایشی بنویسید. به اشعار کتاب‌های فارسی دقت کنید. بعضی از آنها ماجراها و قصه‌هایی را روایت می‌کنند که می‌توان آنها را به شکل گفت و گوی نمایشی درآورد.

خود ارزیابی

ادامه گفت و گوهای زیر را بنویسید تا به یک پایان مشخص برسند.

اولی: برام تعریف کن!

دومی: الان نمیتونم!

و.....

اولی: کتابی رو که بهت دادم برگردون.

دومی: هنوز نخوندمش.

و.....

اولی: بلند شو بریم.

دومی: نمیتونم ... خسته‌م ...

و.....

تجربه‌های بیشتر

- به دلخواه خود یک گفت و گو برای نمایش بنویسید.
- در گروه‌های کوچک، گفت و گوهای نمایشی را اجرا کنید.
- چگونه می‌توانید با استفاده از تجربه‌هایی که در این درس آموخته‌اید، میان افرادی که در محیط زندگی‌تان با هم کشمکش دارند، تفاهم ایجاد کنید؟
- داستان‌ها و اشعار ایرانی (ملی و محلی) انتخابی خود را به صورت گفت و گو برای نمایش بنویسید.
- از میان نمایشنامه‌های شناخته شده ایران و جهان با راهنمایی معلم خود، تعدادی نمایشنامه انتخاب، و در کلاس نمایشنامه خوانی کنید؛ پلکان (اکبر رادی)، مکبث (ویلیام شکسپیر)، داستان‌های ناتمام (اسماعیل خلیج).

شخصیت و موقعیت در نمایش

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- محیط پیرامون خود را به دقت مشاهده کنید.
- ویژگی‌های شخصیت‌های نمایشی را بشناسید.
- ویژگی‌های موقعیت نمایشی را بشناسید.
- تفاوت موقعیت‌نمایشی را با موقعیت واقعی بیان کنید.
- موقعیت‌های نمایشی متفاوتی خلق کنید.
- داستان‌های ایرانی را بشناسید.

فکر کنید

به افراد پیرامون خود، که هر روز با آنها معاشرت دارید، دقت کنید. آنها معمولاً در مورد چه

موضوعاتی صحبت می‌کنند؟

رفتار و کردار آنها و عبارت‌ها و جملاتی را که بر زبان می‌آورند، خوب ببینید و بشنوید؛

- برخی افراد سلام و احوال‌پرسی گرم و صمیمی دارند و دیگران را به وجد می‌آورند؛
- برخی کم حوصله‌اند و حتی پاسخ دیگران را هم به راحتی نمی‌دهند؛
- برخی بسیار پر جنب‌وجوش و اجتماعی هستند؛
- برخی گوشه‌گیرند و تنهایی را بیشتر می‌پسندند؛
- برخی با عجله حرف می‌زنند و برخی از کلمات را کامل ادا نمی‌کنند؛

و ...

تجربه کنید

به طرز رفتار و حرف زدن هم‌کلاسی‌های خود دقت کنید. از آنها یادداشت بردارید و یادداشت‌هایتان را به

معلم خود نشان دهید.

انسان‌ها با وجود شباهت‌های ظاهری و درونی‌شان، ویژگی‌ها و خلق‌وخوهایی دارند که باعث تفاوت آنها

با یکدیگر می‌شود. در واقع، هر فرد شخصیت خاص خود را دارد. هر یک از افرادی که نمایشنامه‌نویس آنها را خلق می‌کند در واقع یک شخصیت نمایشی است. نمایشنامه‌نویس ابتدا برای هر یک از شخصیت‌ها خصوصیات و ویژگی‌هایی می‌سازد و سپس آنها را در یک موقعیت خاص قرار می‌دهد. به نظر شما موقعیت نمایشی با موقعیت غیر نمایشی چه تفاوتی دارد؟

وقتی افراد در وضعیتی قرار می‌گیرند که در آن امکان کشمکش وجود دارد در واقع یک موقعیت نمایشی به وجود آمده است. به موقعیت‌های گوناگونی که ممکن است به کشمکش بینجامد، فکر کنید؛

● پیرمردی که بار سنگینی در دست دارد در کوچه راه می‌رود. شما به همراه دوست خود در حال بازی هستید. دلتان می‌خواهد به پیرمرد کمک کنید اما دوستان حوصله ندارد و مخالف است؛

● برادر یا خواهر کوچک شما باید املاي خود را بنویسد. مادر از شما می‌خواهد که به او املا بگویید اما شما دوست دارید برنامه مورد علاقه‌تان را در تلویزیون ببینید؛

● مادرتان به شما گفته است که برایتان وسیله‌ای می‌خرد. روز موعود فرا رسیده است و شما اصرار دارید که مادر آن وسیله را بخرد اما او به دلیل کار زیاد خسته است و نمی‌تواند با شما از خانه بیرون بیاید؛

موقعیت‌های نمایشی را جست‌وجو کنید: در گروه‌های دو یا سه نفره، موقعیت‌های گوناگونی را مرور کنید که در زندگی پیش می‌آید و امکان کشمکش در آنها وجود دارد.

هر گفت‌وگو که آغاز می‌شود، حتماً به کشمکش می‌انجامد؛ این کشمکش به اوج می‌رسد و به اتفاق ختم می‌شود. موقعیت نمایشی با موانع به وجود می‌آید و شکل می‌گیرد. شکل‌گیری یک موقعیت نمایشی را می‌توانید در زیر ببینید.

آغاز ← کشمکش ← اوج ← اتفاق ← پایان

خود ارزیابی

با توجه به نمودار بالا یک موقعیت نمایشی خلق کنید.

تجربه‌های بیشتر

- موقعیت‌های نمایشی را که با دوستان خود پیدا کرده‌اید به شکل گفت‌وگو بنویسید.
- یکی از موقعیت‌های نمایشی را با دوستان خود اجرا کنید.
- در قصه‌های ایرانی (ملی و محلی) شخصیت‌های تأثیرگذار را جست‌وجو کنید و ویژگی‌های آنها را در یک موقعیت نمایشی نشان دهید.
- با راهنمایی معلم خود چند نمایشنامه ایرانی با موضوع فرهنگ عامه انتخاب کنید و بخوانید و بحث کنید؛ مانند بلبل سرگشته (علی نصیریان).

ماجراهای نمایشی

- در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:
- شباهت‌ها و تفاوت‌های داستان و نمایش را بیان کنید.
- مهارت خلق موقعیت‌های واقعی یا تخیلی را در نمایشنامه به دست آورید.
- مفهوم ماجرای نمایشی را درک کنید.
- ماجراهای نمایشی را خلق و اجرا کنید.
- به میراث فرهنگی خود احترام بگذارید و آن را حفظ کنید.

فکر کنید

آیا می‌دانید داستان و نمایشنامه چه تفاوتی دارند؛ به عبارتی، تفاوت میان کار نمایشنامه‌نویس و داستان‌نویس چیست؟

نمایشنامه‌نویسان مانند دیگر نویسندگان از جمله آنها که داستان، رمان یا شعر می‌نویسند از پدیده‌های اطراف خود الهام می‌گیرند و با تکیه بر تخیل خویش به آفرینش ماجرای دست‌می‌زنند اما تفاوت اساسی آنها با دیگر نویسندگان این است که نوشته‌شان باید روی صحنه اجرا شود. بنابراین، باید علاوه بر توانایی آفرینش داستان به موقعیت نمایشی نیز توجهی ویژه کنند. نمایشنامه‌نویسان موقعیت‌های نمایشی خود را درون یک ماجرا یا داستان به وجود می‌آورند.

تجربه کنید

به ماجراهایی که در زندگی خود و بستگانتان رخ داده است، فکر کنید و شنیدنی‌ترین ماجراها را با دوستانتان در میان بگذارید.

برخی از مهم‌ترین و جذاب‌ترین ماجراهای زندگی، آنهایی است که برای نخستین بار رخ داده‌اند. به یاد بیاورید:

- نخستین روزی را که به مدرسه رفته‌اید؛
- نخستین بار که به سفر زیارتی رفته‌اید؛

- نخستین بار که سوار دوچرخه شده‌اید؛
- نخستین بار که سوار قطار یا هواپیما شده‌اید.

و...

هر ماجرای آغاز و پایانی دارد. در بیشتر ماجراها اتفاق خوب یا بدی می‌افتد و نمایشنامه‌نویس تلاش می‌کند با انتخاب ماجراهایی پرحادثه، نمایشنامه خود را جذاب‌تر سازد و آن را برای اجرا تنظیم کند.

خود ارزیابی

یکی از ماجراهای شنیدنی و جذاب زندگی خود را با ذکر جزئیات شرح دهید و به صورت نمایشنامه بنویسید.

تجربه‌های بیشتر

- آغاز یا پایان ماجراهای واقعی را تغییر دهید و آنها را به صورت نمایشنامه بنویسید.
- با راهنمایی معلم خود چند نمایشنامه معروف ایرانی و غیر ایرانی را شناسایی و مطالعه، و درباره ماجراهای آنها بحث و گفت‌وگو کنید.
- پایان یک نمایشنامه را به گونه‌ای تغییر دهید که جذاب‌تر از نمونه اصلی شود.
- یک ماجرای نمایشی را به صورت گروهی اجرا کنید.
- در مورد نمایش‌های ایرانی تحقیق کنید و یک نمایش ایرانی مانند شبیه‌خوانی (تعزیه) را به صورت گروهی اجرا کنید.
- یکی از آثاری را که نوشته‌اید در کلاس، نمایشنامه خوانی و اجرا کنید.

